

AALBORG UNIVERSITET
KØBENHAVN

Studenterrapport

Uddannelse: By, bolig og bosætning
Semester: 10. semester
**Titel på projekt: Hverdagspraksis i
nyere byggeri**

**Projektperiode: 01.02.2022 –
09.06.2022**

Vejleder: Mette Mechlenborg

Studerende:

Kirstine Sthyr P.
Kirstine Sthyr Petersen

Antal normalsider: 74,2
177.988 anslag

Afleveringsdato:
08.06.2022

Aalborg Universitet København
A. C. Meyers Vænge 15
2450 København SV
Danmark

Sekretær: Lene Wenstrøm Jørgensen
Telefon: 99 40 97 34
Lene Wenstrøm Jørgensen

Resumé:

This master's thesis wants to explore how everyday practice is designed under the material conditions that the home forms the framework for. Against this background, the mutual relationship between materiality and practice is defined. The study is based on six interviews, divided into nine informants who live in newer rental properties in Aalborg, Astahus, and Godsbanen, respectively. Through the lens of phenomenology, I can regard everyday practices as the object of individual subjective worlds of experience. Despite my phenomenological orientation, I can also observe the theory of practice. At first sight, these may be considered opposites in the view of the individual, but they must, in this particular master thesis, be considered complementary. By connecting these, the individual is considered to be a 'carrier of practice,' but still to be able to experience, to practice, and not at least to put it into words. This makes it possible, based on the phenomenological approach, to obtain narratives of the actual practices as experienced in the residents' dwellings in everyday life. To clarify my empirical evidence, I used three different perspectives to substantiate my findings. It is important to note that these theories, to the predominantly inductive strategy, are supposed to support and supplement the empirical findings merely and are used as an analytical tool to promote a connection between the empirical results and to answer the main question to be solved.

First of all, reference is made to Reckwitz (2002), which serves as a practice-theoretical framework for looking at the everyday life that exists in the informants' homes. Shove's (2007) contribution with the concepts of 'having' and 'doing' is seen in the light of the thesis' assumption of considering everyday practice and the materiality of the home as mutually constructed. Shove's (2007) concepts help to nuance the residents' narratives about the use of the material conditions, but also to nuance the residents' dissatisfaction with or lack of use of the material conditions. I find that functional material conditions, in themselves, can create a break with an experienced behaviour or 'doing' if the material conditions do not meet recognizable know-how and knowledge of ways to practice. Shove's (2007) concepts are almost self-written into the practice-theoretical framework. However, the practice theory cannot support all empirical findings, which is why Douglas' (1991) understanding of homes is regarded as being a pattern of regular doings. Douglas' (1991) theory is part of the informants' daily lives, which are constructed and recreated through continuous coordination of internally changing practice of chores and use of space between the residents.

The analysis is divided into three connected parts; the first part explores the residents' housing experience, the residents' requirements for housing, and whether the ownership of the building influences the connection between everyday practice and the home's material design. In the second part, I look at how the informants' practices related to the physical design of the home. I also present the informants' mental maps of the home, and I show the informants' dissatisfaction with parts of the home's facilities. The third part deals with the residents' everyday structure in practice and the use of the home's space. Due to the qualitative approach, it is relevant to point out that this research method is designed to show human experiences and social life. The technique demonstrates what is most important to my informants. I want to understand the people and their everyday practice depending on the material design of the home. The home is a framework for daily routines. In this thesis, I find that the home can both accommodate and put limits on the 'preferred way of living'. In the attempt to achieve a balance between the residents' practices and acquired material conditions, there are two tendencies: adaptation and self-regulation. In addition, proposals are concretized for how future homes can be designed with advantage, based on what my informants tell about the use of the home's material conditions during everyday practice.

ET KVALITATIVT CASESTUDIE AF

HVERDAGS- PRAKSIS I NYERE BYGGERI

af Kirstine Sthyr Petersen

KANDIDATSPECIALE I BY, BOLIG OG
BOSÆTNING, VED AALBORG UNIVERSITET,
KØBENHAVN
PERIODEN 1 FEBRUAR - 9 JUNI 2022

1 Abstract

This master's thesis wants to explore how everyday practice is designed under the material conditions that the home forms the framework for. Against this background, the mutual relationship between materiality and practice is defined. The study is based on six interviews, divided into nine informants who live in newer rental properties in Aalborg, Astahus, and Godsbanen, respectively. Through the lens of phenomenology, I can regard everyday practices as the object of individual subjective worlds of experience. Despite my phenomenological orientation, I can also observe the theory of practice. At first sight, these may be considered opposites in the view of the individual, but they must, in this particular master thesis, be considered complementary. By connecting these, the individual is considered to be a 'carrier of practice,' but still to be able to experience, to practice, and not at least to put it into words. This makes it possible, based on the phenomenological approach, to obtain narratives of the actual practices as experienced in the residents' dwellings in everyday life. To clarify my empirical evidence, I used three different perspectives to substantiate my findings. It is important to note that these theories, to the predominantly inductive strategy, are supposed to support and supplement the empirical findings merely and are used as an analytical tool to promote a connection between the empirical results and to answer the main question to be solved.

First of all, reference is made to Reckwitz (2002), which serves as a practice-theoretical framework for looking at the everyday life that exists in the informants' homes. Shove's (2007) contribution with the concepts of 'having' and 'doing' is seen in the light of the thesis' assumption of considering everyday practice and the materiality of the home as mutually constructed. Shove's (2007) concepts help to nuance the residents' narratives about the use of the material conditions, but also to nuance the residents' dissatisfaction with or lack of use of the material conditions. I find that functional material conditions, in themselves, can create a break with an experienced behaviour or 'doing' if the material conditions do not meet recognizable know-how and knowledge of ways to practice. Shove's (2007) concepts are almost self-written into the practice-theoretical framework. However, the practice theory cannot support all empirical findings, which is why Douglas' (1991) understanding of homes is regarded as being a pattern of regular doings. Douglas' (1991) theory is part of the informants' daily lives, which are constructed and recreated through continuous coordination of internally changing practice of chores and use of space between the residents.

The analysis is divided into three connected parts; the first part explores the residents' housing experience, the residents' requirements for housing, and whether the ownership of the building influences the connection between everyday practice and the home's material design. In the second part, I look at how the informants' practices related to the physical design of the home. I also present the informants' mental maps of the home, and I show the informants' dissatisfaction with parts of the home's facilities. The third part deals with the residents' everyday structure in practice and the use of the home's space. Due to the qualitative approach, it is relevant to point out that this research method is designed to show human experiences and social life. The technique demonstrates what is most important to my informants. I want to understand the people and their everyday practice depending on the material design of the home. The home is a framework for daily routines. In this thesis, I find that the home can both accommodate and put limits on the 'preferred way of living'. In the attempt to achieve a balance between the residents' practices and acquired material conditions, there are two tendencies: adaptation and self-regulation. In addition, proposals are concretized for how future homes can be designed with advantage, based on what my informants tell about the use of the home's material conditions during everyday practice.

Indhold

1	Abstract.....	2
2	Indledning	5
3	Problemformulering.....	6
3.1	Afgrænsning	6
4	Kontekst.....	7
4.1	Livsstil og boligpræferencer	7
4.2	Materialitet vs. Hverdagspraksis	7
4.3	Argumentation for case.....	8
4.4	Beskrivelse af casen	8
4.4.1	Astahus	9
4.4.2	Godsbanen	10
5	Metodeafsnit.....	11
5.1	Kvalitativ forskning.....	11
5.1.1	Begrundelsesform og strategi	11
5.1.2	Fænomenologi.....	12
5.1.3	Livsverdensinterview.....	13
5.2	Rekruttering	14
5.3	Personkarakteristik.....	14
5.4	Semistruktureret interview.....	15
5.4.1	Refleksioner på baggrund af pilotinterview 1: Interviewguide	16
5.4.2	Mapping som metodisk koncept	16
5.4.3	Interviewguide.....	17
5.4.4	Refleksioner på baggrund af pilotinterview 2: Brug af mapping	18
5.5	Interviewenes kvalitet og metodisk refleksion.....	18
5.6	Transskribering, samt etiske og moralske overvejelser	20
5.7	Analysestrategi.....	20
5.8	Forskningskriterier	21
6	Teori.....	23
6.1	Det praksisteoretiske felt	23
6.1.1	Praksisteori.....	23
6.2	Having og doing aka. materialitet og praksis	25
1)	Manglende materialer	26
2)	Balance mellem having and doing.....	26
3)	Urealiserbar praksis	27

6.3	Hjem som rutineret adfærd	28
6.3.1	Tidsrytmer.....	28
6.3.2	Hjemmet som et fælles gode.....	28
7	Analyse	30
7.1	Analyse delafsnit 1: Informanternes mentale referenceramme	30
7.1.1	Betydningen af tidligere bolig	30
7.1.2	Almen vs. privat boligforening	31
7.1.3	Krav til bolig.....	32
7.1.4	Delkonklusion 1: Informanternes mentale referenceramme	34
7.2	Analyse delafsnit 2: Hverdagspraksisser og balance i materiel udformning.....	34
7.2.1	Boligens plandisponering	34
7.2.2	Mentale kort.....	40
7.2.3	Utilfredshed med materielle forhold.....	43
7.2.4	Delkonklusion 2: Hverdagspraksisser og balance i materiel udformning.....	44
7.3	Analyse delafsnit 3: Struktur i hverdagen	45
7.3.1	Struktur i hverdagspraksisser	45
7.3.2	Delkonklusion 3: Struktur i hverdagen	48
8	Diskussion af empiriske resultater	49
9	Konklusion	51
10	Litteraturliste.....	54
11	Bilagsoversigt.....	56

2 Indledning

Udviklingen af de danske boliger afspejler udviklingen i vores kultur og skiftende samfundsmæssige idealer for bolig og hverdagsliv. De eksisterende boligbyggerier peger bagud på fortidens forestillinger om det gode boligliv, hverdagspraksis og familiestrukturer og giver i sin helhed et indblik i de skiftende tiders værdier og livsvilkår. De aktuelle boligbyggerier fortæller om de prioriteringer og værdier i vores nuværende samfund og kultur og om vores fælles forestillinger om vores fremtidige boligliv. Den aktuelle bolig er således et vigtigt refleksionspunkt for kommende boligscenarier, hvori de samfundsmæssige forandringer kommer til syne og hvor kulturelle værdier kommer til udtryk. Som ramme for beboernes hverdagsliv, skaber boligen rammerne for fremtidsdrømme og familieplanlægning (Bech-Danielsen et.al. 2018,11).

Boligerne har i dag fået nye arkitektoniske udtryk, er blevet større, og både teknisk og indretningsmæssigt er den blevet forfinet. Boligstandarden og komforten i de danske hjem er forbedret betydeligt med årene, hvilket bla. skyldes de tekniske forbedringer. Danskernes gennemsnitlige boligareal er i øvrigt firedoblet i løbet af de sidste 100 år (Bech-Danielsen et.al 2018:19).

Vores boliger, samt forestillingen om ”den gode bolig” har med tiden forandret sig, den er ikke bare blevet forfinet og udvidet, men flere af dens basale funktioner har fuldstændig ændret karakter (Bech-Danielsen et.al 2018:22). Blot ved at se på udviklingen af køkkenet og badeværelset ses, at der er sket markante forandringer i vores boliger, vores syn på dem og i særdeleshed vores hverdagspraksis som er knyttet til de rum i boligen (Bech-Danielsen et.al 2018:18). Naturligvis har nutidens basale funktioner ikke et ’endeligt resultat’ som fungerer i stilstand fra nu og til evig tid, men udviklingen af både boligen og de tilhørende hverdagspraksisser fortsætter. Forandringerne i vores boliger og boligkvarterer bunder i både den tekniske udvikling, samfundsmæssige udvikling, samt i udviklingen af de kulturelle normer og værdier. Der er opstået nye muligheder for boligbyggeri, nye krav og behov, samt nye visioner, nye drømme og nye boligidealer. De udvikles og ændrer sig konstant (Bech-Danielsen et.al 2018,22).

I kraft af boligens samfundsmæssige, teknologiske og nærmest forbedrede udvikling gennem tiderne, opstår en interesse for hvordan vi i så fald bor i de nyetablerede boliger. Hvordan indretter vi os og hvordan lever vi til daglig i praksis i boligen? Naturligvis er det besværligt, kun med et enkelt nutidigt indblik i menneskers hverdagsliv i boligen, at forudse hvilke behov boligen fremadrettet bør imødekomme. Jeg forventer dog gennem samtaler med beboere, og små fortællinger af nuværende praksis, rutiner, præferencer for indretning og nuancer af afsavn i boligens udformning, at opnå indsigt i hvad boligen repræsenterer og er ramme for og på baggrund af disse opnå inspiration til hvad man i udformningen af kommende boliger bør tage højde for. Det er i bund og grund intentionen at danne information om hvordan beboere i byggeriet har indrettet sig og udfører hverdagens simple hjemlige praksisser under de forhold de er bosat

”Basale forandringer er kun levedygtige, hvis de har resonans i reelle behov” (Bech-Danielsen et.al 2018:253). I så fald kræver etableringen af og fortsat udvikling af boliger at der tages højde for beboernes reelle behov, som jeg forventer kommer til udtryk gennem beskrivelser af beboernes hverdagsliv og praksis i boligen. Såfremt boligen skal blive ved med at være aktuel og give mening for beboerne, må boligens udformning følge med udviklingen af reel praksis i bolig (Bech-Danielsen et.al 2018:253).

3 Problemformulering

På baggrund af interessen for boligens materielle udvikling og hverdagens praksisser opstilles følgende problemformulering:

Hvordan udøves hverdagspraksisser i boligen og hvordan bidrager boligens udformning og organisering til disse?

3.1 Afgrænsning

Problemformuleringen forudsætter en sammenhæng mellem praksis og 'materialitet' i boligen - boligens udformning og organisering. Når jeg i det følgende taler om materialitet vil det omfatte boligens fysiske faciliteter bla. i form af plandisponering, køkken- og bade faciliteter, opbevaring og mulighed for beboernes individuelle indretning, som skaber rammerne for hverdagspraksis. Specialets empiriske grundlag er et casestudie og bygger på kvalitative interviews, og 'mapping', forstået som en tilhørende tegneøvelse over informanternes bolig.

Det der er interessant, er ikke 'hvor' folk bor, men hvordan boligens udformning og organisering er afgørende for de hverdagspraksisser der udspiller sig, som så igen har indflydelse på hvordan folk indretter sig og foretrækker at bo. Der kan defineres et gensidigt forhold mellem hverdagspraksis og materialitet. Der er i dette speciale tale om to sammenhængende interesseområder, som komplementerer hinanden i processen: 1) Hvordan hverdagspraksis faktisk udspiller sig, 2) hvordan materialiteten i boligen imødekommer og muliggør de faktiske praksisser. Jeg forestiller mig at disse interesseområder ideelt set tilsammen kan være behjælpelige med information om hvordan kommende lejeboliger bør udformes.

I kraft af interessen for hverdagspraksis i bolig, betragtes det centrale subjekt som værende: beboere i nyere byggeri i Aalborg. Med et fokus på hverdagspraksis knyttet til bolig, er det ikke givet på forhånd at der er tale om nyere lejeboliger i Aalborg eller en beboergruppe ældre end 60 år. Jeg har dog besluttet at afgrænse casen til to ejendomme i Aalborg og beboere ældre end 60 år, for at sikre at alle beboerne der bidrager til det empiriske materiale, har relation til samme relevante casekontekst og befinder sig samme eller lignende sted i livet. Beboerne må formodes, på baggrund af deres lignende boligforhold i samme geografiske kontekst og lignende livsfase, at kunne afspejle og reflektere over de værdier, normer og daglige praksisser som gør sig gældende i den sociale virkelighed hos beboere i nyere etagebyggeri. Der er i nærværende speciale tale om et single casestudie, eftersom de to ejendomme skal betragtes som en kontekst.

Specialet bevæger sig i et teoretisk vakuum, hvor jeg hverken er styret af allerede eksisterende eller hypotetiske generaliseringer, og ønsker desuden heller ikke at formulere generelle hypoteser. Jeg anvender dog Andreas Reckwitz' (2002) forståelse af praksisteorien som teoretisk ramme, ligesom at jeg anvender Elisabeth Shoves (2007) begreber 'having' og 'doing' og Mary Douglas' (1991) forståelse hjem til at understøtte de empiriske fund. Der søges beskrivelser fra det sociale liv, som betyder at jeg lader empirien komme til orde i forsøget på at fremstille og forstå den hverdagspraksis som udføres hos beboere i nyere udlejningsboliger i Aalborg. Ved hjælp af fænomenologien vil jeg være i stand til at sætte fokus på individets 'egen fortælling'. I overensstemmelse med et overvejende induktivt casestudie, er problemformuleringen formuleret af et eksplorativt formål.

4 Kontekst

4.1 Livsstil og boligpræferencer

For at boligmarkedet fungerer optimalt, kræver det, at udbuddet tilpasses ændringerne i efterspørgslen. Forskelle i boligønsker findes især mellem familier i forskellige faser af livsforløbet og ønskerne vil typisk ændre sig når vi skifter fra en fase i livet til en anden (Andersen 2021). Familier med børn har typisk andre behov og præferencer til bolig end unge enlige og ældre par. Den enkeltes familiesituation, indkomst, arbejdssituation og livsstil ændrer sig over livsforløbet, hvilket betyder at ønskerne med hensyn til boligsituationen ændrer sig løbende. Desuden må det antages at præferencer er påvirket af de erfaringer, man har med sig fra tidligere boliger, som altså har resulteret i tilvænnning og tilhørsforhold til bestemte boligforhold (Andersen 2021:41). Behovet for at bo, ændrer sig ikke med alderen, men de krav boligen skal kunne opfylde, ændrer sig, hvilket underbygger nærværende specialets fokus på en' beboergruppe. Det er en gruppe af mennesker, hvor størstedelen har oplevet et skift i familietype, og i den forbindelse et skift i hverdagslivet og behov for bolig som boligudbuddet naturligvis bør imødekomme.

4.2 Materialitet vs. Hverdagspraksis

Ændringerne i boligernes materialestrukturer har indflydelse på den hverdagspraksis som er relateret til en 'komfortable levevis'. Faktisk er både boligens materialer, betydningen af disse og kompetencer hos beboerne, med til at karakterisere praksisenheder og ændringer i hvordan praksis udvikler sig (Madsen 2018:71). Praksisenheder realiseres og opretholdes gennem udførelsen af praksis. Hverdagspraksisser i hjem kan så at sige forstås som almene termer, fx det at lave mad og spise mad, er noget vi alle gør hver dag. Der er dog store individuelle forskelle i hvilken mad der laves, hvordan den laves, hvornår, hvordan og hvor man spiser og de betydninger måltidet ellers tillægges af betydning i hjemmet. Der kan være forskelle i hvordan hverdagspraksis praktiseres inden for lignende materielle rammer for boliger, ligesom at forskelligartede husholdninger repræsenterer forskellige sociale konfigurationer af betydning af hjem og knowhow (Madsen 2018:72). Dette underbygger formålet om, på baggrund af individuelle fortællinger om hverdagens praksis i de materielle rammer, at finde tendenser på tværs af mine informanter, i og med at mine informanter befinder sig samme eller lignende sted i livet og har lignende konstellation af husholdning.

Vi tilbringer det meste af vores tid i boligen og får dækket nogle af vores mest basale fysiske og mentale behov i vores bolig. Vi foretager os mange forskellige aktiviteter i boligen. Udover søvn, restitution og socialt samvær foretager vi os også en række aktiviteter såsom madlavning, spisning, børnepasning og rengøring mm. (Andersen 2021:8,22). Desuden er disse aktiviteter i hjemmet naturligvis fordelt og foregår på forskellige tidspunkter af døgnets timer (Andersen 2021:8,22).

For at kunne gennemføre alle disse aktiviteter i boligen forudsætter det en række fysiske faciliteter. Der skal være køkkenfaciliteter, ligesom at søvn forudsætter plads til en seng og ro hertil. Der skal ligeledes være plads til hygiejne og bademuligheder. Socialt samvær fungerer bedst i særskilte rammer. Boligen fungerer altså som en fysisk ramme om hverdagslivet (Andersen 2021:23,24). Det er endnu uvist under hvilke forhold og hvor disse aktiviteter udføres og hvordan de aktiviteter vi udfører i hjem, udformer sig i praksis under de forhold boligen tilbyder, hvilket understøtter en videre intention om at opnå viden om hvordan boligens materielle udformning omfavner de tilhørende hverdagspraksisser.

Boligen er, udover at fungere som rammen for det daglige liv og husholdningsrutiner, også af afgørende følelsesmæssig betydning for beboerne (Andersen 2021:26). Det Vacher (2011) kalder den 'rituelle refleksion'

i forhold til beboelse udtrykkes ofte gennem normative fortællinger om betydningsfulde begivenheder gennem livsforløbet, og disse vil langt de fleste foretrække at der er plads til i sin hverdag og derved i sin bolig (Vacher 2011:32). Daglige, nærmest rituelle og særlige øjeblikke er med til at sætte hverdagen og boligens udformning i et refleksivt perspektiv. Det er i dagligdagsformen at hverdagslige ritualer repræsentere de vigtigste aspekter af beboelsen. Beboelsen indbefatter trykke, konstituerede gentagelser og det er her hjemligheden, men også hverdagspraksis, den indtræder. For at forstå beboelse, må det afdækkes og forstås i den lokale form gennem den enkeltes fortællinger (Vacher 2011:35).

4.3 Argumentation for case

Der er en stor gruppe af mennesker som foretrækker de kvaliteter der knytter sig til etage- og lejeboligen, og som ikke foretrækker ejerboligen, men som boligmarkedet også bør forholde sig til. Andelen af de som helst vil bo i en lejebolig, afhængigt af hvilken undersøgelse der henvises til er 15-18% af de adspurgte. Desuden ønsker lidt under 20 pct. at bo i etageboliger, hvilket er lidt mindre end andelen der faktisk bor der (Mechlenborg 2021; Andersen 2021:28). På landsplan er 22 pct. almene boliger og 18 pct. er private udlejningsboliger, men boligudbuddet varierer meget, afhængigt af hvor i landet man bor (Andersen 2021:12).

Der er godt gang i nybyggeriet af boliger i Danmark i dag. Faktisk er der siden 2018 i gennemsnit fuldført 29.480 nybyggede boliger om året i hele landet (Danmarks statistik 2021C). Desuden er ca. halvdelen af de fuldførte boliger etageboliger og langt de fleste fuldførte boligbyggerier er udført på privat initiativ, hvad enten det er til privat udlejning eller om bygherren selv skal bo der. I 2021 var 29.411 nybyggede boliger opført på privat initiativ, hvorimod 4.550 nybyggede boliger var almene boliger (Danmarks statistik 2021A; Danmarks statistik 2021B, Kristensen et.al. 2006). Der sker ligeledes en koncentration af bosætningen i de større byer i Danmark. Af den grund er det ikke overraskende at København, Aarhus og Aalborg er de tre byer med mest nybyggeri de sidste 4 år (Kristensen et.al 2006,43; Danmarks statistik 2021C). Når man ser på antallet af nybyggede boliger i Aalborg, i perioden 2016-2020, i forhold til kommunes størrelse, så svarer nybyggeriets andel af Aalborg kommunens boligmasse til 8,4%, hvilket er den næststørste andel af nybyggeri på landsplan i perioden (Exometric 2021). Dette understøtter mit valg om at casen vedrørende det nyere byggeri skal foregå i Aalborg.

Som lejer disponerer man ikke selv over egen bolig og vil af den grund være begrænset til en materialitet, som man kun kan vælge til eller vælge fra i udgangspunktet. I kraft af at lejeboliger typisk kun bygges en gang og taget de nuværende stigende materialepriser i betragtning, mener jeg at det er vigtigt at boligens funktion og udtryk imødekommer beboernes ønsker, og derfor på forhånd er nødt til at henvende sig til beboerne hverdagspraksis, for på den måde at være meningsfuld for beboerne - også i mange år fremadrettet. Der er store fordele ved at fokusere på brugernes oplevelse af byggeriet, eftersom den forbedrede tilfredshed hos brugerne af bygningen, også spiller en rolle for bygningsejerne, der opnår øget ejendoms- og udlejningsværdi samt længere udlejningstid og mindre liggetid, såfremt byggeriet ønskes sælges (Green Building Council Denmark 2022:25). Mechlenborgs og Hauxners (2021) undersøgelse viste desuden at man i højhusbyggerier burde rette opmærksomheden på målgruppens forventning til boliglivet (Mechlenborg 2021:21). Af den grund vil der i nærværende projekt være et detaljeret fokus på de praksisser beboerne gør brug af i deres hverdagsliv i boligen, med henblik på at finde information om måder boligen kan imødekomme disse.

4.4 Beskrivelse af casen

Med henblik på at undersøge hverdagspraksis i hjem i nyere etagebyggeri, bygger det empiriske fundament på et casestudie af to nyere udlejningsejendomme i Aalborg. De to nyere udlejningsejendomme fungerer, på trods af forskelligheder i ejerform og byggeår, som en case på nyere udlejningsboliger i Aalborg. Der skelnes mellem

privat boligudlejning: byggeår 2018-2020 og almen boligudlejning: byggeår 2012. Jeg vil redegøre for valg af cases under afsnittet “rekruttering”. I kraft af at der er flere år mellem de to boligbyggerier er der naturligvis forskel i valg af enkelte materialer og arkitektonisk udtryk. Boligerne er dog sammenlignede eftersom de er nyopførte (dvs. opført efter 31/12 1991). Jeg forventer, at jeg på trods af en smule forskelligheder i boligernes forudsætninger, i kraft af ejerform og byggeår, kan finde sammenhænge mellem hverdagspraksis hos beboerne hos den valgte målgruppe. Som udgangspunkt er der i nærværende speciale ikke tale om at udarbejde et tværsnitsstudie, og altså sammenligne hverdagspraksis hos beboerne mellem de to ejendomme. Fokus er at anskue de faktiske hverdagspraksisser der udspiller sig i hjem, under de forhold boligen tillader. Her vil jeg følge op på hvad der går igen i fortællingerne med hensyn til opfattelse og brug af materialitet og hverdagspraksis på tværs af informanterne.

Efter min mening er lejlighederne både i Astahus og på Godsbanen to gode eksempler på den type af nybyggede og nyere lejligheder som vi ser i dag i Danmark, hvilket understøtter beslutningen om at vælge Astahus og Godsbanen som case.

4.4.1 Astahus

Astahus er ejet af C.W. Obel Bolig A/S - et privat boligudlejningsfirma. Ejendommen består af tre bygninger med 6 til 10 etager. Størstedelen af de omkringliggende ejendomme er lavere end Astahus og derfor har de øverste etager udsigt over byen (Propstep 2021). Astahus er et 11.000m² stort boligprojekt, som rummer i alt 118 lejligheder med varierende størrelser fra 53 til 141 m², fordelt på to-, tre- og fireværelseslejligheder, derudover indeholder ejendommen enkelte penthouselejligheder og lejligheder i to plan. Alle lejligheder har altan. Huslejen for en lejlighed i ejendommen er ikke offentlig tilgængelig for alle lejligheder, men i gennemsnit betaler mine informanter fra Astahus 10.125kr om måneden uden forbrug. Astahus ligger på hjørnet af Strandvejen og Badehusvej i 9000 Aalborg. Byggeriet startede i 2018 og lejlighederne var klar til indflytning maj 2020. Astahus brander sig i øvrigt på sin centrale placering, lejlighedernes varme nordiske stil og høj kvalitet (Astahus 2019).

4.4.2 Godsbanen

Det almene boligselskab Alabu Bolig har en afdeling på Godsbanen, som består af 35 familieboliger. Lejlighederne har to, tre eller fire værelser samt køkken, badeværelse med mulighed for tilkobling af vaskesøjle og altan. Huslejen ligger mellem 6.306 - 8.408kr om måneden. Afdelingen har fællesvaskeri og festsal, samt et gæsteværelse som kan lejes af afdelingens lejere. Byggeriet blev bygget i 2012, og lejlighederne var klar til indflytning primo 2013. Afdelingen er placeret i den nye bydel, Godsbanen, på DSB's tidligere godsbanearealer, som de sidste 10 år har været under gennemgribende byudvikling. Her bor man tæt på busterminal, banegård og alle byens tilbud (Alabu Bolig n/d).

5 Metodeafsnit

5.1 Kvalitativ forskning

Gennem kvalitativ forskning vil jeg belyse menneskelivet inde fra livet selv i de lokale praksisser, hvor hverdagslivet leves, og ikke “ude fra” og på afstand gennem objektiviserede metoder. Det metodiske arbejde vil være inspireret af den kvalitative tilgang og videnskabsteori: fænomenologien, samt have en praksisteoretisk orientering. Fordelen ved kvalitativ forskning er at den giver anledning til mere detaljerede og nuancerede analyser (Brinkmann & Tanggaard 2010:18). Den kvalitative forskning af informanternes livsverden skaber grundlaget for beskrivelsen af beboernes oplevelse af hverdagspraksis i den nyere udlejningsbolig.

5.1.1 Begrundelsesform og strategi

Dette speciale bygger på en overvejende induktiv overbevisning, hvor der bygges viden på baggrund af erfaring fra informanterne. Med reference til Francis Bacon som påpeger at vi ved at undersøge pålidelige enkeltobservationer, kan slutte til alment gældende udsagn. Gennem induktionen som begrundelsesform vil jeg altså ideelt kunne skabe ny viden på området, ved at slutte fra nogle få informanter, til at det skulle kunne gælde en større kontekst som informanterne repræsenterer. Få observationer vil altså ideelt ligge til grund for en generel beskrivelse (Birkler 2016:69). Dette bryder imidlertid dog med min fænomenologiske orientering. Kritikken vil lyde at beskrivelsen bliver for generel, og at man her vil glemme den konkrete erfaring, som ellers betragtes som værende erkendelsens grundsten (Rendtorff 2018).

Der er en usikkerhed forbundet med induktion, kaldet induktionsproblemet (Birkler 2016:71). Ved at slutte fra forhold jeg erfarer, til forhold jeg endnu ikke har erfaret, kan jeg risikere uretmæssigt at slutte til konklusioner som indeholder mere, end der er belæg for i præmisserne, hvorfor der i så fald ikke vil være tale om sikker viden, men snarere om sandsynlig viden. Noget kan synes at være sandt, men der er ingen sikkerhed herfor (Birkler 2016:69,70).

Forudsætningsløsheden og den idealtypiske induktion vil i mange tilfælde ikke være muligt. Naturligvis er jeg i besiddelse af en vis viden på forhånd som er præsenteret i henholdsvis kontekst og specialets afgrænsning, som en forudsætning for at forklare hvad der ønskes undersøgt. Det vil være nødvendigt at adskille det relevante fra det irrelevante, hvorfor det vil være urealistisk at undersøge cases i sin totalitet. Den viden jeg har præsenteret, og antagelsen om en sammenhæng mellem boligens udformning og hverdagspraksis fungerer som en forudsætning for undersøgelsen. Kommende kodninger og fremstillinger af empirien vil være baseret på en række forudsætninger og antagelser om det observerede, uanset om de så er mere eller mindre bevidste konstruerede (Antoft & Salomonsen 2007:36).

Med de induktive principper for øje bidrager dette med en viden, der ikke er eksakt, men som bør anskues som et pejlemærke for hvilke hverdagspraksisser der er gældende hos den aldrende befolkning i udlejningsboliger i Aalborg, og ligeledes hvordan boligens materialitet bidrager hertil. Med andre ord, så er der altså tale om tendenser i sammenhængen mellem hverdagspraksisser og materialitet i udlejningsboliger hos den aldrende befolkning, fremfor faste konklusioner om, at det altid forholder sig sådan for individer der bosætter sig i nyere udlejningsboliger. Jeg forsøger dermed ikke nødvendigvis at sammenflette alle informanternes besvarelser til én sammenfattet konklusion, men forsøger i højere grad at zoome ind på det kvalitative aspekt der er inkorporeret i formålet om at undersøge og erfare informanternes livsverden. På den måde udledes tendenser i forhold mellem hverdagspraksis og materiel udformning i hjem.

5.1.2 Fænomenologi

Det videnskabsteoretiske ståsted er inspireret af den fænomenologiske tradition. Fænomenologien betragtes i nærværende speciale som perspektiv på og erkendelsen af det undersøgte. Husserl der kan betragtes som fænomenologiens fader søgte at skabe en videnskab, som netop anerkender mennesket, ikke som et passivt apparat der registrerer sanseindtryk, men et væsen som aktivt er med til at skabe sin verden (Brinkmann & Tanggaard 2010: 187). Dette er ligeledes af specialets hensigt at anerkende mine informanter som både værende medskabere af den hverdagspraksis som fungerer i deres hjem til dagligt, og observatører og erfaringsindehavere af brugen af de materielle forhold som boligen er ramme for.

Fænomenologiens ontologiske grundantagelse er givetvis at subjektet, menneskets erfaring og livsverden er centrum for verden. På baggrund af den overvejende fænomenologiske orientering er der i nærværende speciale en interesse for at forstå sociale fænomener ud fra informanternes egne perspektiver, og i den forbindelse beskrive verden som den opleves og praktiseres af informanterne selv, på baggrund af en antagelse om at den relevante virkelighed er det, som mennesker opfatter den som (Brinkmann & Tanggaard 2010:195). Menneskelig subjektivitet kan ikke reduceres til det sociale (Rendtorff 2018:268-269), hvorfor der netop fokuseres på fortællingen af den enkeltes livsverden. Den subjektive livsverden anerkendes altså som perspektiv på at opnå forståelse af informanternes hverdagspraksis og hvordan udformningen af boligen i så fald imødekommer den ønskede praksis i hjem.

Fænomenologisk forskning af hjemmet, vil ifølge Shelly Mallet (2004) beskrive oplevelsen af at 'være-hjemme' i verden. På den måde forstås hjem som et verbum, snarere end et substantiv - en måde at 'gøre hjem'. Med henvisning til Shelly Mallet (2004) forsøger fænomenologer ikke at definere essensen af hjemmet eller afgrænse folks oplevelse. Der er i stedet fokus på praksis, på de mangfoldige måder, folk 'gør' og føler sig hjemme, snarere end den måde, de tænker på hjemmet. På samme måde anses hjemmet - den nyere udlejningsbolig - i nærværende speciale, som værende kernen af hverdagens praksis. Der ses altså en vis interesse for den intentionelle produktion af hjemmet og give epistemologisk status til betydning og erfaring af hverdagspraksisser relateret til boligen. Boligen forvandles til et hjem i konteksten af hverdagslivet og gennem de tilhørende praksisser som beboerne praktiserer. Denne proces kan omfatte rutinemæssige aktiviteter, sæsonbestemte eller cykliske begivenheder (Mallet 2004). Oplevelsen af hjem kan være mange ting, men oplevelsen opstår idet hjemmet gøres og praktiseres, hvilket understøtter den praksisteoretiske ramme til den ellers fænomenologiske omfavnelser af casen.

Ved brug af subjektivitetsprincippet vil praksis beskrives ved hjælp af begreber som tilhører informanternes egen opfattelse (Gilje & Grimen: 131-132) - det kunne eksempelvis komme til udtryk gennem fortællinger af den rituelle refleksion og beboernes boligerfaring som værende referenceramme eller knowhow mm. Jeg er altså her interesseret i at forstå informantens livsverden gennem intentionel forklaring. Ifølge Husserl er bevidstheden altid intentionel - rettet mod noget andet end en selv, såsom genstande, et formål eller andet. Gennem intentionaliteten vil beboerne få adgang til en række forskellige fænomener, som tolkes og beskrives ud fra den betydning, de vil være i stand til at tillægge dem på baggrund af egen bevidsthed (Brinkmann & Tanggaard 2010:187). Der undersøges så at sige hvordan boligens udformning og de tilhørende praksisser præsenterer sig for beboernes bevidsthed. Intentionaliteten kan ligeledes betragtes som et element af den fænomenologiske epistemologi, eftersom en undersøgelse af fænomenet forudsætter en analyse af den direkte erfaring, som den melder sig for den kropslige bevidsthed i livsverdenen (Brinkmann & Tanggaard 2010:188).

En grundtanke ved fænomenologien er den fænomenologiske reduktion, som betyder 'at lede tilbage'. Hensigten ved min fænomenologiske orientering er at holde mig åben for netop at muliggøre en præcis beskrivelse af hverdagens praksisser og synliggøre de meninger og betydninger, der ligger implicit i beboernes dagligdag, som de præsenterer sig for informanternes bevidsthed. Reduktionen kan beskrives som en 'sætten i parentes', hvilket inkluderer at commonsense viden og videnskabelig forforståelse sættes i parentes, særligt

i samtalerne med informanterne, for netop at nå frem til en fordomsfri beskrivelse af fænomenet, hvilket ligeledes imødekommer min overvejende induktive strategi. Reduktion, som også kaldes epoche', er den yderste betingelse for al erkendelse (Brinkmann & Tanggaard 2010:188). Ved at jeg sætter min forforståelse i parentes kan jeg føre erkendelsen tilbage til dens betingelser. Det kræver dog en indstillingsændring: at jeg møder fænomenet fordomsfri og intuitivt.

På trods af at Mallet (2004) ikke mener at man i forskningen af hjem søger at definere essensen af hjem, eller at afgrænse folks oplevelse, vil jeg dog ikke afvise målet med den fænomenologiske analyse. Jeg vil betragte det som værende ideelt at nå frem til en undersøgelse af essenser, som et forsøg på at gå fra at beskrive de enkeltes informanternes praksisser i relationen til boligens udformning, til at søge dets almene væsen - dog set i lyset af de fælles tendenser i mine informanternes fortællinger. Det vil reelt sige at jeg skulle variere 'fænomenet'; hverdagspraksis relateret til bolig, frit i alle dets mulige former, altså anskue alle fortællinger af hverdagspraksis og det der i så fald vil være konstant under de forskellige variationer af fortællingerne, er fænomenets essens (Brinkmann & Tanggaard 2010:190). Essensen findes uafhængigt af min fortolkning, men den vil eksistere i kraft af intentionaliteten hos beboerne mod hverdagens praksisser i bolig. Essensen af hverdagspraksis i bolig vil ideelt set skabe information om en almenyttig brug af bolig hos den beboergruppe der repræsenterer mine empiriske fund. Denne information vil altså opnås på baggrund af informanternes oplevelser og ved at forstå dem indefra, via den fænomenologiske reduktion (Brinkmann & Tanggaard 2010:190). Igen vil jeg påpege at jeg ikke søger 'universelle lovmæssigheder', men på baggrund af fænomenologien vil jeg medtage subjektiviteten som en medkonstruerende rolle, og opnå beskrivelser af erkendelsen, hvor dele ikke kun har subjektiv gyldighed, men værende intersubjektivt valide (Brinkmann & Tanggaard 2010:190).

5.1.3 Livsverdensinterview

Interviewene i dette speciale foregår i informanternes hjem og foregår af den grund ansigt til ansigt mellem mig og minimum en beboer fra husstanden. Formålet med at udføre interviews er at indhente beskrivelser af de interviewedes livsverden, herunder beskrivelser af hverdagens praksisser, som de udspiller sig i beboerne bolig. Livsverdenen skal forstås som den verden, som fremtræder for os i en direkte og umiddelbar oplevelse forud for vores refleksion over verden (Brinkmann & Tanggaard 2010:31). Dette stemmer overens med den fænomenologiske orientering, eftersom der på baggrund af det fænomenologiske metodiske begyndelsespunkt; reduktion, søges at sætte ind på informanternes egne oplevelser og analysere bevidsthedens intentionalitetsstrukturer, uafhængigt af omverdenens eksistens og uden en forud given substans (Rendtorff 2018:261-262).

Det er naturligvis klart at den analytiske proces som handler om at forstå informanten, som allerede så småt begynder undervejs i interviewet, aldrig kan indfange præcis hvordan det er at opleve det, som informanten fortæller om. Det der fortælles, vil altid være konstrueret i en samtale interaktion, som altså interviewet er ramme for (Brinkmann & Tanggaard 2010:31). Målet med interviewet er af den grund at komme så tæt på informantens oplevelse som muligt og i sidste ende formulere et detaljeret og teoretisk velinformeret perspektiv på oplevelsen. På baggrund af mit praksisorienteret og fænomenologiske ståsted søger jeg ret præcise beskrivelser af hvordan hverdagslivet, herunder det at agere i og benytte sit hjem, bundet af de materielle forhold opleves og erfares hos den enkelte informant, altså gennem et førstepersonsperspektiv. Der er altså i høj grad fokus på interviewet som et medium til at udtrykke informanternes erfaring af hjempraksis gennem episoder udenfor interviewinteraktionen.

5.2 Rekruttering

I specialet er der gennemført 6 interviews, som tilsammen indeholder 9 informanter. Med et fokus på praksis, sætter jeg et inklusionskriterium; at informanten skal have boet i sin bolig i minimum 6 måneder. På den baggrund, antager jeg at beboerne har haft mulighed for at etablere en hverdag og tilhørende praksis i deres bolig.

I første omgang var mit ønske kun at gøre brug af Astahus som case. For i første omgang at komme i kontakt med potentielle informanter i Astahus printede jeg flyers ud, og lagde i alle beboernes 118 postkasser. I disse flyers beskrev jeg kort hvad mit speciale handlede om og efterspurgte nogen som havde lyst til at deltage i et interview (Bilag 5). Disse flyers resulterede i første omgang i 4 informanter fra Astahus, som ville deltage i henholdsvis 3 forskellige interviews. Jeg vurderede dog at det kunne være nødvendigt at tale med informanter fra flere end 3 husstande, for netop at opnå et mætningspunkt og uddybende information om emnet. Det bør nævnes at jeg arbejdede ihærdigt på at rekruttere flere informanter fra Astahus uden held¹. Jeg måtte af den grund erkende at jeg måtte rekruttere informanter fra andre udlejningsejendomme i Aalborg. Det viste sig at de informanter som allerede havde henvendt sig og havde lyst til at deltage i interview tilfældigvis aldersmæssigt var +60. Jeg besluttede derfor at fortsætte i det spor og netop dykke ned i hvad bolig og hverdagspraksis helt konkret betyder for denne beboergruppe. For at fortsætte rekrutteringen måtte jeg trække på mit netværk, og kontaktede i den forbindelse en beboer fra Godsbanekvarteret i Aalborg. Jeg vidste at området havde været under byomdannelse og bebyggelse siden 2012, og indeholdte udlejningsboliger og at konteksten i dette område derfor kunne have karakteristika som ligner de der ses hos Astahus - der ville altså være et sammenligningsgrundlag med hensyn til, at der er tale om nyere udlejningsboliger. Ved at kontakte beboeren fra Godsbanekvarteret, fik jeg yderligere 3 informanter fordelt på 2 husstande bosat i Godsbanekvarteret. Efter mit yderligere rekrutteringsarbejde i Godsbanekvarteret, dukkede der yderligere 2 informanter op fra en husstand i Astahus. I kraft af en strategisk afvejning af hvor mange interviews jeg i praksis kunne nå at gennemføre og samtidig lave en gennemarbejdet analyse, besluttede jeg at lukke rekrutteringen efter at have tilegnet mig 9 informanter, fordelt på 6 husstande.

Da jeg rekrutterede i mit netværk, var jeg på daværende tidspunkt ikke opmærksom på at ejerformen mellem de to boligejendomme ikke stemte overens, eftersom der er tale om både privat og almen boligudlejning. For at sikre mig at ejerformen ikke har udpræget betydning for hverdagspraksis i hjemmet, tager jeg højde for dette i min interviewguide.

5.3 Personkarakteristik

Navn:	Indflytning:	Månedlig husleje ekskl. aconto:	Antal i husstanden og evt.: hjemmeboende børn:	Beskæftigelse:	Alder:	Størrelse på bolig og antal værelser:	Boligområde:
Kalle	April 2020	9400kr	1	Pensionist	74år	93m2 3 værelser	Astahus

¹ Jeg oprettede desuden et opslag i ejendommens facebookgruppe "Astahus beboerforum". Mit opslag, som indeholder information om projektet, blev dog slettet efter 10 min, og jeg blev blokeret fra gruppen. Facebookgruppens administratorer ønskede ikke at hjælpe. Jeg ville af den grund ikke presse yderligere på hos Astahus' beboere i forsøget på at rekruttere flere informanter.

Laila	November 2020	10.745kr	2	Pensionist	70år	110m2 4 værelser	Astahus
Bent	November 2020	10.745kr	2	Pensionist	67år	110m2 4 værelser	Astahus
Simon	Juni 2020	9.555kr	2	Pensionist	68år	97m2 3 værelser	Astahus
Mette	Juni 2020	9.555kr	2	Jobsøgende	63år	97m2 3 værelser	Astahus
Chresten	November 2020	10.800kr	3 - heraf 1 hjemmeboende barn	Pensionist	65år	110m2 4 værelser	Astahus
Karen	Marts 2013	7.550kr	2	Pensionist	78år	95m2 3 værelser	Godsbanen
Per	Marts 2013	7.550kr	2	Pensionist	83år	95m2 3 værelser	Godsbanen
Connie	August 2014	7200kr	2	Pensionist	87år	96m2 3 værelser	Godsbanen

5.4 Semistruktureret interview

Mine interviews er inspireret af en semistruktureret interviewstil. Den konkrete ansigt til ansigt-interaktion uden en for stram styring, vil ofte give anledning til at informanten kan fortælle egen fortælling og sætte egne ord på oplevelsen, hvilket netop er formålet ved at gøre brug af interviews (Brinkmann & Tanggaard 2010:36). I nærværende speciale argumenterer jeg for en overvejende induktiv strategi, bla. fordi mine teoretiske perspektiver er valgt på baggrund af de empiriske fund, og altså ikke valgt på forhånd til at præcisere interviewguiden og interviewenes indhold. Dermed ikke sagt at interviewene ikke er præget af en forhåndsviden - den er præsenteret i specialets afgrænsning og kontekstafsnit og bidrager til den semistruktureret interviewguide. Naturligvis indebærer interviewene en vis struktur, som på trods af en 'bevidst naivitet', tillader informanten at udtrykke sig med egne ord, indenfor rammerne af specialets emne. Jeg ønsker at gå så forudsætningsløst som muligt til interviewene, dog stadig på baggrund af fastlagte forskningsspørgsmål, som fungerer som styrende for interviewspørgsmålene. Jeg har dog ikke ville binde mig mere til mine interviewspørgsmål, end at jeg har kunne afvige fra dem undervejs, flytte rundt på strukturen,

og følge op med spørgsmål, som synes relevante og tilpasset den specifikke interviewsituation, for netop at følge den samtale der synes relevant for mine informanter, indenfor specialets rammer.

5.4.1 Refleksioner på baggrund af pilotinterview 1: Interviewguide

Jeg testede min første interviewguide på en ung studerende i 20'erne, som inden for et år var flyttet ind i en nybygget lejlighed i Aalborg. På daværende tidspunkt, var min intention blot at undersøge hverdagspraksis i nyere byggeri, og jeg skelnede ikke mellem familietype eller aldersgrupper, hvorfor pilotinformanten på daværende tidspunkt synes relevant. Under testningen af min første interviewguide (Bilag 1), blev jeg i første omgang opmærksom på, at de indledende spørgsmål som; 'hvor mange bor I i husstanden, alder, husleje og hvor lang tid vedkommende har boet i sin bolig', i interviewsituationen fremstår meget opremsende. De hindrede til dels en flydende samtale, i kraft af "spørgsmål, svar, spørgsmål, svar" - formatet. Af den grund valgte jeg forud for interviewet pr. mail at spørge mine informanter om disse forhold.

Derudover fandt jeg hurtigt ud af, at de brede spørgsmål som for eksempel "hvilke forestillinger havde du om den hverdag du skulle have her" (Bilag 1) og "hvad laver du herhjemme i boligen" (Bilag 1) er alt for brede spørgsmål og de er svære for informanten at forholde sig helt konkret til. Det er naturligvis den information jeg gerne vil have, men det giver ikke mening at spørge så bredt i interviewsituationen. Det bør desuden nævnes at mit første pilotinterview ikke foregik i informanten hjem, men i offentlige omgivelser. Af den grund blev der brugt tid på fra informantens side at beskrive hvordan vedkommendes hjem var udformet og så ud, formentlig som et forsøg på at hjælpe mig, til bedre at forstå samtalens kontekst. Fordelen var at det fik informanten til at reflektere over hjemmets udformning og sætte egne ord på udformningen. Ulempen var, at jeg som interviewer havde svært ved at følge op eller spørge korrekt ind til de forhold der helt konkret gjorde sig gældende i boligen, eftersom jeg ikke vidste hvordan boligen så ud. Jeg besluttede derfor at de kommende reelle interviews med fordel skulle foregå i informanternes hjem. På den måde havde jeg mulighed for, i første omgang, at se for mig, hvad informanten taler om, ligesom det vil give anledning til at spørge mere konkret ind til rummene og indretningen. Ulempen er, at jeg kan risikere at den commonsense forståelse eller indforstået praksis som foregår i hjemmet blot understøttes af informanternes tilstedeværelse i de vante rammer.

Under pilotinterviewet fandt jeg at det fungerede bedre at spørge ind til konkrete rum og tilhørende situationer, for at få noget refleksion på banen. Jeg afveg fra interviewguiden og spurgte for eksempel meget specifikt ind til hvorfor min pilotinformant prioriterede et kontor i sin nuværende lejlighed, og hvornår det blev brugt. Det resulterede i en interessant fortælling, om den praksis som knyttede sig til dette rum, og hvorfor min pilotinformant ikke altid gjorde brug af rummet, pga. af rummets indretning. Pilotinterviewet motiverede mig til at revidere mit metodiske koncept, samt interviewguiden, for netop at skabe en bedre kobling mellem interviewsamtalen og det der reelt sker af praksisser i hverdagen og i boligens fysiske udformning.

5.4.2 Mapping som metodisk koncept

Som supplement til interviewene inddrager jeg brugen af 'mentale kort' for at få et bedre indblik i hvad mine informanter faktisk gør i boligen - i praksis betyder det inddragelse af beboernes boligers udprintede plantegninger, hvorpå de skal tegne hverdagens ruter og placere hverdagens aktiviteter. Formålet med denne øvelse er at informanterne er "tvunget" til at forholde sig til hvad der helt konkret sker i de forskellige rum i boligen og situationer og i den forbindelse skal sætte ord på de faktiske aktiviteter og hverdagspraksisser i deres hjem. De udprintede plantegninger blev i interviewsituationen løbende 'indrettet' med informanternes møbler, og markeret hvor informanterne bevæger sig og i den forbindelse udfører forskellige hjemlige praksisser. Ved hjælp af tegneøvelsen er formålet at skabe en naturlig sammenhæng mellem interviewsamtalen og det der reelt opstår af hverdagspraksisser i boligens udformning og organisering.

Mentale kort fungerer i lighed med traditionelle kartografiske repræsentationer som redskab til at organisere data og viden om steder. Mentale kort adskiller sig dog ved at være en kartografisk repræsentation af menneskers oplevelse af og 'viden' om sted (Jensen & Arp Fallov 2014:31). Kortene fører ikke automatisk til subjektivisme, men har potentiale til at vise de intersubjektive betingelser for stedsrelateret praksis, og på den måde skabe visuelt overblik over træk der potentielt går på tværs mellem informanterne. Ved den metodiske beskæftigelse af mentale kort giver det anledning til at forstå hvordan beboerne ser deres bolig, hvad der er vigtigt for dem og hvordan de anvender boligen og hvor de udfører praksis. De mentale kort giver altså mere end blot en fornemmelse af det fysiske rum, men bidrager ligeledes med viden om de forskellige måder beboerne interagerer på steder i boligen (Jensen & Arp Fallov 2014:31,42). De mentale kort kan så at sige forstås som kvalitative data, som fungerer som analytiske kortlægninger og visualiseringer over boligen (Jensen & Arp Fallov 2014:32). Visualiseringerne over boligen bidrager så at sige til variationerne af hverdagspraksis i bolig, hvorfor der må formodes at kunne dykke ned til essensen af disse, såfremt der kan anskues konstante forhold i de forskellige variationer af hverdagspraksis.

På trods af begrebsliggørelsen 'mentale kort' spiller kroppen en stor rolle. De oplevelser, som ellers ligger forud for etableringen af de mentale kort er funderet i kropslig bevidsthed og kropslige erfaringer. På samme måde spiller kroppen en rolle for den praksis, som er betinget af og opstået på baggrund af de mentale kort. De mentale kort har stor indflydelse på hverdagens praksis gennem valg af daglige ruter og gøremål (Jensen & Arp Fallov 2014:43). Mapping af de mentale kort kommer i så fald både til at fungere som metodisk greb til at gøre interviewet mere konkret, og indsamle mentale repræsentationer over kropslig bevidsthed af praksis i boligen, samtidig med at det fungerer som visuel empiri over hvor praksis udføres. De mentale kort har ligeledes til formål at supplere en række af spørgsmålene i interviewguiden, såsom markering af hvor specifikke aktiviteter foregår (Bilag 2).

5.4.3 Interviewguide

På baggrund af den semistrukturerede interviewstil har jeg gjort brug af en interviewguide (Bilag 2), som har fungeret som det primære omdrejningspunkt for alle interviewene. Interviewspørgsmålene er dannet på baggrund af specialets forskningsspørgsmål, som skal ses i lyset af problemformuleringen. Der er tale om to forskningsspørgsmål, eftersom problemformuleringen kan betragtes som todelt: 1) Hvordan udøves hverdagspraksisser i boligen? og 2) hvordan bidrager boligens udformning og organisering til hverdagens praksisser?

De fleste af interviewspørgsmålene komplementerer begge forskningsspørgsmål. Jeg vil næsten vove og påstå at hverdagens praksisser og boligens materialitet er uadskillelig. Det ses i min formulering af mine spørgsmål, at jeg i nærværende speciale i meget lav grad adskiller de to elementer: praksis og boligens udformning. På trods af en todelt problemformulering, anses begge forskningsspørgsmål som to sider af samme sag. På baggrund af disse har jeg operationaliseret en række interviewspørgsmål (Bilag 2). Jeg vil uddybe interviewguiden i det nedenstående:

I interviewguiden spørger jeg først og fremmest ind til 'boligtype' (Bilag 2), med det formål at afdække potentielle forskellige forudsætninger mellem dem der bor i privat byggeri og de der bor i alment byggeri. Desuden finder jeg det relevant at spørge ind til beboernes tidligere boligforhold, eftersom de kunne synes at have indflydelse på de nuværende boligforhold.

Indholdet i 'Boligens betydning' (Bilag 2) inkluderer spørgsmål vedrørende beboernes refleksioner og overvejelser for valg af bolig, samt deres refleksioner for boligens materielle udformning. Spørgsmålene til denne kategori kan betragtes som en forudgående hændelse for de faktiske praksisser som reelt foregår til dagligt. Jeg vil dog påpege at disse refleksioner bygger på en forventning til kommende praksisser, som informanterne synes vigtige for deres hverdag, hvorfor jeg finder det interessant at trække på disse overvejelser, set i lyset af hvordan beboerne reelt 'bor til daglig'.

Dernæst præsenteres øvelsen de ‘mentale kort’ (Bilag 2). Her kobles der i høj grad en sammenhæng mellem boligens udformning og de tilhørende praksisser. Der lægges vægt på at beboerne i første omgang skal tegne den materielle udformning i form af placeringen af boligens indhold. Dernæst skal beboerne forestille sig en daglig rute, med det formål at konkretisere samtalen om hverdagens praksisser, i forhold til placering, rækkefølge og formål. Ved netop at ‘tvinge’ informanten til at forholde sig til de daglige ruter, indtegnes indhold, aktiviteter og praksis som faktisk gør sig gældende i informantens bolig, samtidig med at det skaber dialog.

Dernæst forholder jeg mig til ‘boligens rum vs. praksis’ (Bilag 2) med fokus på køkken og badeværelset. Der er valgt at tage udgangspunkt i disse to rum under denne kategori, fordi køkken og badeværelse i kraft af sine fysiske faciliteter indbyder til en særlig praksis, som adskiller sig fra boligens resterende værelser.

Jeg spørger ligeledes ind til ‘specifikke situationer’ (Bilag 2) som gør sig gældende i boligen, som omtales og indtegnes på plantegningerne. Denne teknik kræver at jeg på forhånd har forberedt gængse aktiviteter såsom, “Hvor foregår jeres måltider?”, “Når I har gæster, i hvilke anledninger er det og hvordan/hvor foregår det?”, “Når du slapper af, hvor/hvordan foregår det?”, mm. og på den måde foreslå aktiviteter informanten kan tegne ind, samt spørge ind til boligens forskellige rum, om hvad der reelt foregår i disse. Dette bryder reelt en smule med en idealtypisk induktiv strategi, eftersom disse spørgsmål kræver commonsense forståelse af gængse aktiviteter tilhørende bolig. Jeg forsøger dog at komme dette til livs ved at spørge ind til områder på de mentale kort, hvorpå der ikke er tegnet indhold, hvad der i så fald sker i disse områder eller hvorfor der ikke sker ophold eller praksis her, for netop at få informantens egne forhold mere på banen.

Slutteligt spørger jeg ind til boligens ‘indretning’ (Bilag 2), og vender altså retningen om. I stedet for at spørge ind til hvor visse situationer foregår, spørges ind til i hvilke situationer den fysiske indretning bidrager til praksis. Desuden spørges der ind til om der er forhold, som informanten kunne ønske sig, var anderledes, for at den materielle udformning netop imødekommer praksis bedre.

5.4.4 Refleksioner på baggrund af pilotinterview 2: Brug af mapping

Den reviderede interviewguide og det nye metodiske koncept i form af mapping, testede jeg i et pilotinterview med en 58-årig kvinde, som dog bor i en etplans villa fra 1960’erne i Aalborg Kommune. Formålet var blot at teste om det var muligt at kombinere tegneøvelsen på de mentale kort i samråd med interviewspørgsmålene. På baggrund af dette pilotinterview, konkluderede jeg at konceptet med tegneøvelsen fungerede som et godt supplement til interviewspørgsmålene, ligesom at interviewspørgsmålene gav mig en meningsfuld information. Jeg oplevede at brugen af det mentale kort gav anledning til pludselige fortællinger, som dukkede op, fordi informanten ser ruten og konkret praksis for sig. Jeg oplevede dog under pilotinterviewet, at det ikke var nødvendigt at stille spørgsmålene vedrørende ‘indretning’ (Bilag 2), eftersom tegneøvelsen og den tilhørende samtale kompenserede for disse spørgsmål. Jeg ønskede dog ikke at slette disse fra interviewguiden, i tilfælde af at tegneøvelsen i de reelle interviews ikke fungerede på samme vis og fordi jeg ikke ville risikere at gå glip af denne information. Blandt andet af den grund skal interviewguiden ses i lyset af en vis fleksibilitet.

5.5 Interviewenes kvalitet og metodisk refleksion

Kvaliteten af interviewene er afgørende for kvaliteten af den efterfølgende analyse, rapportering af de empiriske fund og verifikation (Kvale & Brinkmann 2009:186). På baggrund af mine interviews, oplever jeg at nogen spørgsmål i min interviewguide giver anledning til gentagelse af den information der allerede er talt om tidligere, og virker af den grund overflødige. Der er primært tale om spørgsmålene vedr. ‘specifikke situationer’ (Bilag 2). I kraft af de mentale kort, kommer jeg i bund og grund, rundt om situationer og praksisser i boligen som er relevante for informanterne. Dette var jeg dog forberedt på, eftersom lignende gjorde sig

gældende i andet pilotinterview, hvor jeg dog besluttede at bevare spørgsmålene af frygt for, at de mentale kort ikke skabte fyldestgørende information.

I og med at interviewene foregik i informanternes hjem var det muligt, for både mig og informanterne, at pege på de rum, placering eller faciliteter der tales om, og en mulig indforståethed eller beskrivelser af hvordan boligen er udformet er afværget.

I 3 af mine interviews deltog begge beboere fra husstanden, hvilket resulterede i at beboerne kunne supplere hinanden i deres fortællinger. Fordelen ved at tale med to fra samme husstand på samme tid, er at de hver især har øje for egne praksisser, som naturligvis sker i samråd eller koordinering med husstandens andre medlemmer. På den baggrund opstår en dybere indsigt, fra begge parter, i for eksempel elementerne i hjemmets morgenrutine og andre samkoordinerende praksisser (Bilag 12: Mette/Simon, Bilag 11: Karen/Per, Bilag 10: Laila/Bent). Ulempen ved at lave et livsverdensinterview med to personer samtidigt er dog, at det til dels kan være svært at give begge parter "opmærksomhed" hele tiden undervejs i interviewet. Jeg har kunne følge fortællingerne fra den ene, og måtte i den tid forsømme den andens fortælling, for derefter at følge op. Det kan have skabt huller i fortællingerne om hverdagens praksisser, men om ikke andet bor informanterne med hinanden og overvære begge hjemmets daglige hverdagspraksisser, hvorfor de begge må formodes at være en del hinandens livsverden.

Jeg vil påpege at jeg synes det overordnet har lykkedes mig at sætte egen forforståelse i parentes undervejs i interviewene. Det er dog klart, da der er tale om hverdagspraksis i hjem, som hos mange er en almindelig, indforstået og indgroet del af det vi gør, kan det være svært at lægge alt forforståelse på hylden. For eksempel kan jeg se i min transskribering hos Simon og Mette (Bilag 12), som fortæller at når Simon arbejder med kylling, så går han ud på badeværelset flere gange for at vaske hænder (Bilag: 12), og den del undrede mig, hvorfor jeg spurgte mere ind til situationen. Det er et eksempel på en situation som ikke passer ind i min *commonsense forståelse* af hjempraksis, hvorfor jeg fik Simon til at uddybe denne praksis. Dette skal måske blot anerkendes som en præmis for hjemforskning, at information som falder udenfor forskerens forståelse af emnet søges forklaret yderligere. Desuden vil jeg gerne fremhæve et andet tilfælde med Kalle, hvor jeg tilsyneladende ifølge Kalle har spurgt for åbenlyst og for meget ind til hans praksis i køkkenet, hvorfor han siger "*altså jeg synes altså det har vi været inde på nogen gange nu efterhånden*" (Bilag 9: Kalle, 12), Han svarer på mit spørgsmål, men slutter af med "*nu kan du heller ikke trække den mere*" (Bilag 9: Kalle, 12). Med den kommentar måtte jeg erkende at samtalen om hjempraksis i hans køkken, for Kalle blev for banal, og af den grund ikke grave yderligere i den praksis.

Brugen af de mentale kort gav anledning til bevidsthed og refleksion over de faktiske praksisser som gør sig gældende i boligen. Der opstod pludselige fortællinger om konkret praksis, som dukkede op undervejs i placeringen af de daglige ruter. De mentale kort fungerede tilsyneladende efter hensigten, i og med at de gjorde interviewene tilpas konkrete og informanterne opmærksomme på de praksisser som boligen også er ramme for. Oprindeligt var de mentale kort kun tænkt som et metodisk redskab til at gøre samtalen om hverdagens praksisser mere håndgribelig for informanterne. De mentale kort som redskab gav dog anledning til information om hverdagens praksisser, som interviewene ikke alene kunne opnå, hvorfor jeg ligeledes vil skele til de mentale kort som materiale i min analyse.

De mentale kort kan betragtes ikke bare som todimensionelle, men som værende mentale repræsentationer af informanternes bolig, fyldt med praksisser (Bilag 3). De indeholder information om hvilke ruter informanterne bevæger sig i, og hvor de udfører visse hverdagspraksisser, i sin bolig. De mentale kort indeholder desuden information om hvordan boligen er udformet i mental forstand, men med inspiration af hvordan den faktisk udformer sig materielt. Informanterne har indtegnet hvor deres møbler står og markeret hvor de selv opholder sig eller praktisere i relation til den materielle udformning. Desuden indeholder de mentale kort information, på baggrund af markering med forskellige farver, om hvor deres gæster opholder sig, hvor deres familie, børn og børnebørn opholder sig, hvor informanterne selv udføre diverse små

aktiviteter/hobbyer, hvor informanterne selv opholder sig når de slapper af, og hvor de spiser dagens måltider - der synes en vis stringens i disse placeringer af aktiviteter (Bilag 3). Naturligvis mangler de mentale kort et historisk lag og et tidsligt perspektiv. På et enkelt kort lykkedes det mig at få informanten til at tegne sin rute i boligen med en farve om morgenen og en anden farve om eftermiddagen, hvilket udtrykker en form for tidsligt perspektiv. På langt de fleste mentale kort er det ikke umiddelbart muligt at vurdere hvornår på døgnet eller i hvilken rækkefølge hverdagens praksisser foregår hos informanterne (Bilag 3). Den tidslige dimension udtrykkes i fortællingerne af hverdagens praksisser, hvorfor interviewene betragtes som et supplement til de mentale kort. Desuden må jeg dog erkende, i kraft af min første intention med blot at bruge de mentale kort som metodisk redskab, har jeg ikke været konsekvent med brugen af farver og faktisk markering, hvilket kan resultere i at der er forhold, som er blevet talt om i interviewsituationen, men som ikke er markeret på de mentale kort. Der kan derfor være foregået situationer og udført praksisser i boligen, som ikke er markeret på kortene, hvorfor tolkning af de mentale kort bør ske i samråd med interviewene. Forholdene som gør sig gældende på de mentale kort, mener jeg dog stadig viser et overordnet mønster over den rutinerede adfærd, som gør sig gældende i informanternes hverdag.

5.6 Transskribering, samt etiske og moralske overvejelser

Alle interviews, på nær pilotinterviewene, er transskriberet og vedlagt i bilag (Bilag 8, Bilag 9, Bilag 10, Bilag 11, Bilag 12, Bilag 13). Jeg har ikke selv transskriberet alle interviews, og for at sikre reliabilitet i transskriberingerne, har jeg udarbejdet en transskriptionsnøgle, sådan alle interviews lever op til samme standard (Bilag: 6). Idet pilotinterviewene ikke behandles i analysen, finder jeg det ikke nødvendigt at transskribere disse, eftersom disse blot er anvendt til at udarbejde og teste mit metodiske koncept.

For at sikre informanternes anonymitet er der i transskriberingerne udeladt navne, på personer der nævnes, samt adresser. Informanterne har fået tildelt fiktive navne, for at bevare deres anonymitet. De fiktive navne skaber desuden et læsevenligt format, i det tilfælde informanterne nævnes enkeltvis i specialet. For at sikre informeret samtykke har informanterne forud for interviewene modtaget og underskrevet en samtykkeerklæring (Bilag 4), hvori formålet med specialet er beskrevet, samt i hvilket omfang specialet gøres tilgængeligt. Jeg er i besiddelse af de underskrevne samtykkeerklæringer i tilfælde af behov og er ikke vedlagt i bilag.

5.7 Analysestrategi

Forud for min analyse har jeg på baggrund af transskriberingerne laves en såkaldt *sproglig ramme*, med det formål at skabe overblik over fortællingerne og interviewenes indhold (Bilag 7). Jeg har ladet mig inspirere af Kvale og Brinkmanns (2009) eksempel på en sproglig ramme, men gjort brug af en anden inddeling, som synes relevant for informanternes fortællinger. Min inddeling består af 1) tidligere boligforhold, samt argumentation for flytning, 2) krav til boligen, 3) almen vs. privat bolig, 4) boligens betydning, 5) praksis knyttet til boligen, 6) specifikke situationer, 7) ting, 8) opbevaring, 9) aktiviteter udenfor boligen, 10) indretning, 11) ønsker for ændringer. Jeg er kommet frem til denne inddeling på baggrund af gennemlæsning af transskriberingerne, hvor disse emner fremtræder og synes gennemgående. Inddelingen har til formål at skabe overblik over alle informanternes udsagn, sat i kategori. Den sproglige ramme sikrer at de præcise udsagn bevares, som de fremtræder (Kvale & Brinkmann 2009), eftersom den sproglige ramme indeholder citater fra transskriberingerne. Kategorierne i den sproglige ramme bidrager med hver deres til analysen og danner ligeledes ramme om de temaer der inddrages i analysen.

5.8 Forskningskriterier

Et af de vigtigste kriterier for videnskabelige undersøgelser er at de er gentagelige og eksplicit i fremgangsmåden, såfremt andre forskere, om nødvendigt kan gentage undersøgelsen (Andersen et.al 2010:97). Af den grund har jeg løbende beskrevet valg af metoder, specialets formål, erkendelsesinteresse, hvordan informanterne er rekrutteret, ligesom jeg har beskrevet hvilke forsknings- og interviewspørgsmål, som jeg har haft intentioner om at få svar på, ligesom at interviewguiden er vedlagt i bilag (Bilag 2). Jeg har vedlagt transskriptionsnøglen (Bilag 6) og overvejet kvaliteten af mine interviews og den tilhørende brug af de mentale kort. I bilag har jeg vedlagt kopier af de mentale kort, som er udarbejdet i interviewsituationen, som ligeledes ligger til grund for dele af analysen (Bilag 3).

For at sikre specialets validitet, altså sikrer en gyldig undersøgelse, af det som jeg påstår at jeg undersøger, kræver det overensstemmelse mellem hvordan jeg som 'forsker' og informanterne forstår og omtaler specialets 'hovedbegreber'. Her kan der reelt stilles spørgsmålstejn ved om informanternes daglige aktiviteter, ruter i hjemmet og brug af boligen er udtryk for hverdagspraksisser? I og med at jeg i processen forsøger at slippe egen forforståelse, og på den måde lade informanternes fortællinger komme til ordre, er det deres beskrivelser som danner genstand for specialets forståelse af hverdagspraksisser. Ved netop at understøtte de empiriske fund med teoretiske perspektiver skabes en kobling mellem hverdagens rutiner og den teoretiske definition af hverdagspraksisser. Den operationelle og teoretiske definition af hverdagens praksisser skal altså forstås som komplementære, hvorfor der kan argumenteres for en højnet validitet.

For at sikre reliabiliteten - præcision og en konsistent 'måling' (Andersen et.al 2010:101) - har jeg først og fremmest gjort brug af samme semistruktureret interviewguide til alle interviews. Naturligvis vil jeg i denne subjektive kvalitative undersøgelse ikke indsamle præcis ens svar fra alle informanter, hvilket er kvaliteten ved kvalitativ forskning. I og med at jeg har gjort brug af 9 informanter kan potentielle 'tilfældige enkeltstående udslagsgivende holdninger', ikke nødvendigvis afholde mig fra at kunne anskue en eventuel overordnet tendens i de empiriske fund. Et eventuelt 'reliabilitetsproblem' vil derfor ikke nødvendigvis have en afgørende betydning for specialets resultater. På baggrund af de 9 subjektive livsverden fortællinger af praksis, har jeg i øvrigt fundet detaljeret overlappende tendenser af hverdagspraksisser og brug af boligen, som i øvrigt præsenteres i analysen. Dette understøtter at de semistrukturerede interviews succesfuldt omkransede samme relevante emne, på baggrund af informanternes lignende omstændigheder.

Nærværende speciale forudsætter en sammenhæng mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning, hvorfor det er nærliggende at vurdere graden af intern validitet, som netop omhandler gyldigheden af en kausalslutning (Andersen et.al 2010:103).

For det første anses en sammenhæng mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning som præmis og "undersøgelsesfundament" for specialet.

For det andet er det i nærværende speciale svært at vurdere den tidslige rækkefølge mellem de to 'variable'. Såfremt der kan være tale om intern validitet, forudsættes en tidsmæssig rækkefølge, men i nærværende speciale er kausalsammenhængens retning tvetydig. Det er den forstået på den måde at der antages et gensidigt forhold mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning. Hverdagspraksis tilpasses de materielle forhold, men de materielle forhold i form af indretning tilpasses ligeledes beboernes ønskede praksis. Af den grund kan der antages problemer med den interne validitet af kausalslutningen.

For det tredje må der ikke være andre variable som påvirker de to enheder, således at sammenhængen mellem hverdagspraksis og materiel udformning "forstyrres". Det er dog svært at vurdere om andre forhold påvirker, eftersom der er tale om en kvalitativ undersøgelse. I min interviewguide og efterfølgende analyse kontrollerer jeg dog for om boligens ejerform kunne have indflydelse på 'sammenhængen', eftersom at informanterne boede i henholdsvis alment og privat byggeri, hvilket kunne betragtes som den mest fremtrædende forskel mellem mine informanter. Der synes dog ikke umiddelbart nogen indvirkning på

sammenhængen fra ejerformen. Det kan dog tyde på at informanternes boligerfaring har indflydelse på præferencer, viden og knowhow i forhold til rutiner i hjemmet og de tilhørende praksisser, ligesom at beboernes boligerfaring kan synes at have indflydelse på præferencer i forhold til materiel udformning.

For det fjerde skal der helst være en teoretisk forklaring på en kausalsammenhæng. I kraft af min overvejende induktive strategi benytter jeg ikke på forhånd en teoretisk forklaring på en sammenhæng mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning. Jeg supplerer dog efterfølgende de empiriske fund med teoretiske perspektiver, som anvendes til formålet om en bredere forståelse af fænomenet.

Der kan altså betragtes en relativt lav grad af intern validitet eftersom der på trods af en antaget sammenhæng mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning, ikke er tale om en korrekt tidslig rækkefølge, andre faktorer kan risikere at påvirke den angivne sammenhæng, men sammenhængen er mulig af forklarer teoretisk.

I casestudieforskning ligger en implicit forestilling om at en case repræsenterer en mere generel forestilling eller en større population (Antoft & Salomonsen 2007:31). Formålet er som sagt ikke at skabe generelle hypoteser, dermed ikke sagt at tendenserne for hverdagspraksis i de to nyere lejligheder i Astahus og på Godsbanen i Aalborg ikke vil kunne findes hos en større population, og dermed også være meningsgivende for en større gruppe af mennesker som foretrækker nyere lejligheder i Aalborg. På trods af en overvejende induktiv strategi er hensigten med nærværende speciale ikke nødvendigvis at kunne slutte fra noget undersøgt, til noget ikke-undersøgt. Naturligvis har jeg tidligere påpeget at specialets resultater ideelt kunne skabe information om udformningen af kommende boliger. For at kunne tale om analytisk generaliserbarhed kræves en vis lighed mellem min case og det jeg i så fald generaliserer til. Det betyder i praksis, i tilfælde af at de karakteristika mine informanter besidder, bla. i form af alder og boligerfaring og kvaliteterne ved den bolig informanterne bor i, i form af en nyere lejlighed, kan overføres til en bredere population. På den baggrund kan jeg reelt argumentere for at specialets resultater vil gælde den bredere population. Den analytiske generaliserbarhed omhandler altså gyldigheden af den teoretiske argumentation for at det som jeg undersøger og det jeg i så fald skulle kunne generalisere til, ligner hinanden (Andersen et.al 2010:105).

Derudover kan det være relevant at overveje hvorvidt sammenhængen mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning kan generaliseres til en bredere kontekst. Om ikke andet vil jeg dog påpege at den gensidige sammenhæng mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning, som forudsættes i nærværende speciale og som understøttes teoretisk, bør kunne generaliseres til og findes i en større kontekst, hvorfor der kan være tale om ekstern validitet. Det er ikke sikkert at de samme elementer mine informanter fremhæver som værende hverdagspraksis, kan findes i en bredere kontekst, uafhængigt af hvor beboerne befinder sig i livet. Jeg vil dog slå et slag for en materiel dimension af hverdagspraksis, hvorfor disse kan betragtes som supplementære også i en bredere sammenhæng.

6 Teori

De teoretiske perspektiver skal anskues som et supplement til at omfavne og nuancere de empiriske fund. De fungerer ligeledes som et redskab til bedre at forstå den livsverden som mine informanter har indvilliget mig i.

På baggrund af min problemstilling som omfavner særligt det praksisteoretiske felt er det naturligvis nærliggende at præsentere praksisteorien, og anvende denne som teoretisk ramme til at forstå den hverdagspraksis som gør sig gældende i informanterne bolig. Jeg har et ønske om at dykke ned i det helt konkrete forhold mellem beboere og boligens udformning og det hverdagsliv som boligen er ramme for, hvorfor jeg i nedenstående ikke kun vil præsentere praksisteori, men også Shoves (2007) begreber 'having' og 'doing', som værende redskab til netop at anskue de empiriske fund vedrørende boligens udformning og praksis. Jeg finder desuden i mine empiriske fund, at praksisteorien ikke alene kan understøtte den hverdagsliv som praktiseres i boligen. I de empiriske fund udspiller der sig i øvrigt en vis struktur i hverdagen og koordinering mellem beboerne i husstanden i udførelsen af hverdagspraksisser og anvendelsen af boligens udformning, hvorfor jeg ligeledes vil gøre brug af Mary Douglas (1991) forståelse af hjem til at underbygge denne flerhed der udspiller sig i produktionen af hverdagspraksisser i hjem.

6.1 Det praksisteoretiske felt

Beskæftigelsen af praksis ser ud til at være knyttet til en interesse for hverdagen og livsverdenen, hvilket overlapper til den fænomenologiske interesse. Praksisteoriens filosofiske baggrund bygger på Ludwig Wittgensteins sene værker og Martin Heideggers tidlige filosofi. Alt hvad der er originalt i praksisteori kan findes i disse forfatteres arbejde (Reckwitz 2002:250). Særligt Schatzki, som Reckwitz læner sig op ad i sin teoriafgrænsning, har været inspireret af Wittgenstein i sit arbejde om hvordan forståelsen af menneskelig handling og det sociale område netop giver mulighed for en teoretisering af praksisser, som et fænomen der resulterer i både social orden og individualitet (Shove et.al 2012:4). Der er forbindelsespunkter mellem ideer og bidrag fra flere pragmatikere gennem tiden. Forbindelsespunkterne omfatter at betydningen af kropsliggjorte færdigheder og knowhow og påstanden om at erfaring bedst forstås, ikke som et resultat af begivenheder og forsætlige handlinger, men som en løbende proces eller et flow, hvor netop vaner og rutiner konstant udformes og transformeres. På trods af teoretikernes forskelligartede oprindelse og "uenigheder" om hvordan synspunkterne vægtes er de filosofiske forløbere ens, når de antyder at praksis ikke bare er overgangspunkter mellem menneskelige subjekter og social struktur, men praksis er i stedet placeret som centrum (Shove et.al 2012: 5). Det fænomenologiske fokus på livsverden og oplevelse af hverdagens praksisser opstår idet hjemmet gøres og praktiseres, hvilket understøtter den praksisteoretiske ramme til den ellers fænomenologiske omfavnelser af casen.

6.1.1 Praksisteori

En praksis er social forstået på den måde at det er en type opførsel og forståelse der optræder på forskellige steder og forskellige tidspunkter og udføres af forskellige krop/sind, hvorfor praksisteori behandler praksis som den mindste enhed af social analyse (Reckwitz 2002:249-250). Praksisser i sin teoretiske betydning af social praksis defineres i nedenstående citat:

"A 'practice' is a routinized type of behaviour which consists of several elements, interconnected to one other: forms of bodily activities, forms of mental activities, 'things' and their use, a background knowledge in the form of understanding, know-how, states of emotion and motivational knowledge" (Reckwitz 2002:249).

En praksis er så at sige en rutinemæssig måde hvorpå kroppe bevæges, genstande håndteres, emner behandles, ting beskrives og verden forstås (Reckwitz 2002:250).

Praksis danner så at sige en “blok”, som involverer flere elementer i en specifik indbyrdes sammenhæng. En praksis repræsenterer et mønster, som kan udfyldes af et væld af enkelte og ofte unikke handlinger der gengiver praksis. Det enkelte individ - som en kropslig og mental agent - handler/agere som en “bærer” af praksis. Han eller hun er således ikke kun bærer af mønstre af kropslig adfærd, men også af visse rutineprægede måder at forstå praksis, knowhow og ønsker for praksis. De konventionelle mentale aktiviteter ved at besidde en vis forståelse for praksis og dets formål er nødvendige elementer og kvaliteter ved en praksis, som det enkelte individ blot er deltager i, og forståelsen for praksis er altså ikke en kvalitet ved selve individet (Reckwitz 2002:250). Reckwitz understreger dog at da der findes mange forskellige sociale praksisser og at disse udføres af forskellige agenter, er individet det unikke krydsningsfelt for praksisser af kropslige-mentale rutiner (Reckwitz 2002:256). På trods af at Reckwitz blot anerkender at mentale og kropslige aktiviteter er en del af selve praksissen, og altså ikke besiddes af individet ‘dybt inde’, vil individet stadig være i stand til at erfare, opleve og praktiserer praksis i hjem - og ikke mindst sætte ord på dette. Dette muliggør at jeg på baggrund af den fænomenologiske tilgang, kan opnå fortællinger af de faktiske praksisser som rutineredes i beboernes bolig i hverdagslivet, og altså at komme ind til essensen af forholdet mellem hverdagspraksis og boligens udformning. Jeg både ønsker og muliggøre på baggrund af praksisteorien at sætte ind på beboernes forståelse og viden om og de erfaringer de opnår af deres hverdagsliv som de praktiserer til hverdag - på trods af individernes nøjsomme stilling i praksisteorien som ‘bærer af praksis’.

Med henvisning til Schatzki er praksis ikke kun forståeligt for agenten eller de agenter der udfører praksissen, men det er også forståeligt for potentielle observatører inden for samme ‘kultur’ (Reckwitz 2002:250). På baggrund af dette tolker jeg at personer som befinder sig samme sted i livet eller bor i lignende boliger må formodes at have en fælles forståelse for brugen af de materielle forhold der gør sig gældende i boligen og en vis erfaring, hvorfor jeg antager at der må kunne tydes overlap i informanternes fortællinger af praksis og brugen af de materielle forhold i boligerne.

Ved beskæftigelsen af praksisteori forudsættes et vist perspektiv på og forståelse af krop, sind, ting, viden og struktur/proces:

Kroppen:

En praksis er en rutinemæssige kropslige aktivitet og kan forstås som den regelmæssige dygtige performance af menneskelige kroppe. Kroppen er således ikke blot et instrument, som agenten skal bruge for at handle, men de rutineprægede handlinger (praksisser) er i sig selv kropslige præstationer. Når vi lærer praksis, så lære vi at bevæge kroppen på en bestemt måde. En praksis består dog ikke kun af disse bevægelser og intet mere (Reckwitz 2002:251).

Sind:

Samtidig med at praksissen består af et rutinemæssigt sæt kropslige præstationer, er der indeni den praksis forbundet en vis knowhow, særlige måder at fortolke praksissen på, kendskab til visse formål ved udførelsen, og mentale og følelsesmæssige niveauer, som bærerne af praksis gør brug af, som også er rutinepræget. Uden både mentale og kropslige aktiviteter kunne vi ikke forestille os praksissen var en egentlig, rigtig og meningsfuld praksis. Hvis nogen udfører en praksis, skal han eller hun overtage disse kropslige og mentale mønstre der udgør praksissen. De mentale rutiner og deres viden er integrerede dele og elementer af praksis (Reckwitz 2002:251-252).

Ting:

I praksisteori er objekter nødvendige komponenter i mange praksisser, og er i mange tilfælde lige så uundværlige som kropslige og mentale aktiviteter. Bestemte ting bruges på en bestemt måde - fx en bold til at spille fodbold, gryder til at lave mad, seng til at sove, som så at sige kan betragtes som uundværlige ressourcer i praksissen. Når visse ting er nødvendige elementer i visse praksisser, altså i en subjekt-objekt-relation, så vil produktionen og reproduktionen af social praksis være berørt af deres tilstedeværelse eller mangel på samme. Man kan desuden gå ud fra at de fleste sociale praksisser består af rutineprægede relationer mellem flere agenter (krop/sind) og genstande (Reckwitz 2002:252-253).

Praksisteorien anerkender så at sige relationen mellem praksis og materialitet, som ligeledes er en grundlæggende forudsætning for nærværende speciale.

Viden:

Specifikke sociale praksisser indeholder specifikke former for viden. Viden omfavner måder at forstå, knowhow, kendskab til hvad der kan opnås og følelser forbundet dertil - disse elementer af viden hænger sammen med hinanden i en praksis. I en meget elementær forstand er viden i en praksis en særlig måde at forstå verden på, som omfatter forståelse af objekter, af mennesker og sig selv. Denne forståelse er ligeledes historisk og kulturel specifik og hænger sammen med agenten selv - vedkommendes erfaring, men er ligeledes en kollektivt delt viden. Denne viden besiddes i kraft af løbende praktisering af praksisser. Viden skal dog stadig forstås som et ikke-subjektivt mønster, men blot en viden der knytter sig til personer der har lignende praksisorienteret referenceramme. Kulturel forståelse for en praksis er et mønster af rutinemæssige (kropslige) adfærd og en bestemt måde at forstå, både sig selv og andre i samme sted. Viden er således en knowhow og en bestemt måde at ville føle på og indeholder en særlig rutinemæssig intentionalitet, dvs. at foretrække eller ønske bestemte ting og undgå andre. Praksis indeholder en vis praksis-specifik følelsesmæssighed. Reckwitz gør dog klart at ønsker og følelser der er knyttet til intentionaliteten ved praksis, ikke tilhører individerne selv, men i form af viden tilhører det den specifikke praksis der udføres (Reckwitz 2002:253-254).

Struktur/proces:

I praksisteori består karakteren af social struktur i den rutinemæssige regulering af handling. Rutiner indebærer ideen om en tidsmæssig struktur. Rutinerede sociale praksisser forekommer i sekvensen af tid, i gentagelse - social orden er altså i grundtræk social reproduktion. I praksisteorien vil der i "hverdagskriser" af rutiner og i utilstrækkeligheden af viden hos agenten ske en nedbrydning eller en ændrede struktur (Reckwitz 2002:255).

6.2 Having og doing aka. materialitet og praksis

På baggrund af ønsket om at dække forholdet mellem praksis og boligens udformning er det nærliggende at skele til Shove (2007) som beskæftiger sig med forholdet mellem 'having' og 'doing'. Hendes artikel behandler egentlig spørgsmålet om hvorfor køkkener i gennemsnit udskiftes hvert syvende år. Naturligvis er køkkenudskiftning ikke af direkte relevans for nærværende speciale, men det er Shoves (2007) præsentation og anvendelse af begreberne having og doing, eftersom der undersøges forholdet mellem boligens udformning og faciliteter (having) og praksis (doing). I mine empiriske fund udtrykkes der i flere sammenhænge relation mellem det informanterne gør og de materielle forhold.

Shove (2007) påpeger en sammenhæng mellem forbrug - tilegnelse af materielle goder - og det faciliteterne i så fald gør muligt. Dette perspektiv skaber et fokus på det komplekse forhold mellem mennesker, ting og aktiviteter (Shove 2007:22). Der er et fysisk aspekt ved den materielle kultur og som Latour og Reckwitz gør klart vil ting, mennesker og praksis interagere på måder der er gensidigt konstituerende. Dette vidner om en interesse for hvordan materielle artefakter, i stedet for at agere passive objekter, aktivt konfigurere deres brugere. Denne måde at tænke på introducerer muligheden for at forbrugernes handlinger er strukturerede ved de genstande som de deler deres liv med, hvilket netop er af nærværendes speciales interesse. Shove (2007) påpeger i sin artikel at der er et materielt eller en socioteknisk dimension til ønsket om et nyt køkken. Jeg vil påpege at det gensidige forhold mellem ting, mennesker og praksis ikke kun finder sted i køkkenet, men alle steder i boligen. Det helt afgørende er at den sociotekniske dimension involverer måder hvorpå individuelle ting, materielle forhold, indretning eller gadgets, relaterer sig til de skiftende forventninger og standarder og hvordan køkkenets eller boligens andre rums fysiske arkitektur tilskynder særlige måder at 'gøre på' og begrænser eller afskrækker andre. Med dette lidt brede syn på hverdagen i boligen, rejses spørgsmålet om forholdet mellem design og praksis og især om hvad denne relation giver til fremtidsorienterede aspirationer (Shove 2007:23).

På baggrund af dette vil jeg gøre brug af forholdet mellem 'having' og 'doing', og hvordan den materielle konfiguration af hjemmet påvirker udførelsen af forskellige former for social praksis. Med henvisning til Warde er det i højere grad praksisser end individuelle ønsker og forestillinger som skaber ønsker for materielle forhold, hvilket understøtter nærværende speciales fokus på fortællingerne om hverdagspraksis i boligen. Forbrugere har ifølge Shove (2007) brug for nye køkkener eller nye materielle forhold - nyt udstyr for netop at udvikle og udføre nye køkken- og boligbaserede praksis. Når netop forbrugere indretter deres køkkener eller boligens andre rum eller har et ønske om ændringer, tyder det på et forhold mellem having and doing - og det er netop essensen af dette forhold der er interessant.

På trods af at jeg i samtalerne med mine informanter har forsøgt at fastholde fokuset på faktiske og nuværende praksisser, synes en tendens fra informanterne om netop at inddrage et tidsaspekt i deres forklaringer om nuværende praksis. Der trækkes både på erfaringer fra tidligere boliger og praksisser i fortællingerne om praksis i nuværende bolig. Dette stemmer til dels overens med Shove (2007) som præsenterer en model som indikerer at praksis, altså skæringspunktet for 'having' og 'doing' er formet og organiseret af de eksisterende materialer og tidligere handlemåder, som kan forstås som knowhow, traditioner, færdigheder mm. Desuden mener Shove (2007) at både forestillet og reel udførelse af specifikke praksisser er bundet op på de fremherskende diskurser om hjemmet og om normal eller idealiseret familieliv (Shove 2007:25, 35-36). Shove fandt en sammenhæng mellem nutidens (og tidligere) utilfredshed og et billede af en bedre eller mere passende fremtid, som bidragende til ønsket om nye materielle forhold, hvilket stemmer overens med mine empiriske fund, hvor informanterne netop i mange tilfælde er refleksive over hvordan boligens udformning stemmer overens med de behov de har og sådan de gerne vil leve.

Det mest efterstræbellesværdige er at der er et ligeligt og balanceret forhold mellem having og doing, men det er desværre ikke altid muligt. Shove opstiller tre idealtypiske formuleringer for forholdet mellem having og doing:

1. hvor 'having' ikke er i overensstemmelse med 'doing', idet respondenterne mangler nødvendige materialer.
2. hvor 'having' og 'doing' er i balance
3. hvor respondenterne hævder, at de har de nødvendige materialer, men ikke synes de matcher 'måder af doing', de ønsker at etablere.

Shove mener at forbrug (tilegnelse af materielle forhold) og praksis er samtidigt struktureret og designet af tidligere erfaringer og af forestillingen om fremtiden.

1) Manglende materialer

Utilstrækkeligheden ved nuværende materialitet identificerer begrænsninger, som forhindrer beboerne i at 'gøre' det som de anser som vigtigt eller som de har et ønske om at udføre. I beskrivelserne af manglende materialer udtrykkes en 'utilstrækkelig følelse af tilfredshed' og beskrivelser af hvordan de med nød og næppe klarede sig igennem og hvilke kompromisser de måtte indgå (Shove 2007:26). Det er også i kraft af manglende materialer, at drømme og forventninger til en praksis ikke kan lade sig gøre (Shove 2007:27-29). For at kunne realisere en fremtidig doing og altså opnå (ny) praksis, bør man anskaffe sig nye materielle forhold (Shove 2007:35-36).

2) Balance mellem having and doing

Der er balance mellem having og doing når materialiteten ikke begrænser en ønsket praksis. Nogle holder trit med skiftende behov ved løbende at ændrer det materielle miljø (Shove 2007:29). Skiftet til en ny praksis vil i så fald være uundgåelig og kan reelt opfattes som den samme praksis (Shove 2007:35-36).

3) Urealiserbar praksis

Dette scenarie indeholder at beboerne besidder alle de materialer de har brug for, men stadig ikke mener at having og doing stemmer overens. Der findes altså en forestilling om hvordan man gerne vil leve fremover, og et ønske om at indfri egne idealer, men hvor man af forskellige årsager ikke indfriede disse (Shove 2007:31-32). En ændring af praksis kræver ikke flere materialer, men kræver en anderledes brug af de eksisterende materialer, og at vedkommende 'gør' og praktiserer anderledes (Shove 2007:35-36). Med reference til Reckwitz vil en utilstrækkelig viden hos agenten nedbryde eller ændre praksissens struktur (Reckwitz 2002).

Med et fokus på having-dynamikken kan der identificeres tre generiske relevante træk: 1) visse gadgets, maskiner eller andre fysiske forhold forventes at fremkalde visse sociale praksisser, hvorfor nogen tilegner sig ting for at kunne fremkalde ny praksis. Dette vidner om at man i design af boligen kan fremme eller i nogen tilfælde kan skabe mulighed for netop at håndhæve de ønskede vaner, hvilket vidner om materialitetens "magt" over udførelsen af praksisser. Dette påpeger Shove (2007) kræver en viden om hvad folk forventer og hvordan de konceptualiserer hvad der er ideelt, normalt og nødvendigt (Shove 2007:34), hvilket understøtter det metodiske greb om netop at tale med beboerne om deres hverdagspraksisser i boligen. 2) Identiske produkter kan inkorporeres i vidt forskellige brugsrepertoarer, som hver især er forbundet til forskellige visioner om familielivet i boligen. På trods af at informanterne bor i lignende boliger, kan det fysiske indhold give anledning til forskelligartet brug og præferencer for måder at indordne sig på. Materielle ressourcer er altså ikke alene i stand til at skabe nye vaner - også brugernes visioner og forestillinger for familieliv og hverdagspraksis har indflydelse på faktiske praksisser. 3) Nuværende og faktisk praksis er formet af forestillingerne for fremtiden. Shove (2007) henviser til Campbell som påpeger at betydningen af 'forestillede fornøjelser' og identificerer en cyklus af 'dagdrømmeri, længsel, begær af det nye, forbrug, desillusion og fornyet begær'. Shove (2007) påpeger at det ikke er tilfredsstillende blot at eje ting der symboliserer en imaginær fremtid - ideerne skal også kunne indfries i en praksis, hvis realisering kræver en effektiv kombination af 'having' og 'doing' (Shove 2007:35), hvilket bla. kan understøtte beboernes beslutning om at flytte i en nyere lejlighed, som et forsøg på at indfri en forestillet praksis og en måde at leve på, som adskiller sig fra det de kommer af.

Der er et tidsmæssigt og dynamisk aspekt i forholdet mellem having and doing (Shove 2007:34). Som også nævnt i kontekstafsnittet har familielivet og livsstil og fortolkningerne heraf indflydelse på valg af boligen. Her påpeger Shove (2007) ligeledes at fortolkningerne af hvad familielivet bør være og dermed hvilke materielle forhold og ressourcer der ideelt set hører sig til, ændrer sig løbende. Livsforløbets begivenheder og udviklingen af de nye idealer og teknologier kræver erhvervelse af nye materialer - køkkener, såvel som andre faciliteter i boligen (Shove 2007:34). På baggrund af dette må det antages, i og med at specialets informanter befinder sig samme eller lignende sted i livet, i kraft af deres alder og beskæftigelsessituation, understøtter en vis sammenligningsgrad i deres fortællinger om hverdagspraksis i boligen og hvordan de materielle forhold understøtter disse.

Hverdagspraksis i boligen er organiseret af, gennem og omkring et fysisk miljø af materielle muligheder (Shove 2007:37), hvorfor jeg på baggrund af Shove (2007) påpeger en vedvarende sammenhæng mellem doing og tilegnelse af specifikke artefakter - boligen som et hele. Både nuværende og kommende praksisser er formet af fortiden, nutiden og forventninger til fremtiden (Shove 2007:35-36). Konvergens mellem den materielle udformning og praksis i nutidige mønstre i hverdagen er af umiddelbar relevans for de faktiske veje af fremtidig udvikling af boligen, eftersom nye materialer og omstændigheder skaber nye forventninger og praksis (Shove 2007:37).

6.3 Hjem som rutineret adfærd

Min empiri har desuden vist at der i informanternes bolig foregår rutineret adfærdsmønstre mellem boligens medlemmer i realiseringen af hverdagslivet. I mine empiriske fund finder jeg en tendens til at beboerne agerer og planlægger at agere i relation til andre beboere i husstanden - at de har rutineret, koordineret og indøvet sig en måde at bo sammen på i deres hjem til hverdag. Dette tolker jeg som et socialt hjemligt aspekt af praksisser, hvorfor jeg finder det relevant at skele til Mary Douglas' forståelse af hjem, for netop at forklare dele af de empiriske fund, som praksisteori og forholdet mellem materialitet og praksis ikke dækker i sig selv.

Mary Douglas vil beskrive forestillingen om 'hjem' som værende 'et mønster af regelmæssige gøremål', og netop denne regelmæssighed kræver opmærksomhed når hjem skal forklares (Douglas 1991:287). Douglas (1991) ønsker at nærme sig hjemmet som et embryonalt fællesskab (Douglas 1991:288). Ifølge Douglas er hjemmet altid en lokalisérbar ide, og handler om at få kontrol over rum, som ikke behøver være faste rum. Der er noget regelmæssigt over hjem, både i dets udseende og genskabelsen af dets møbler og indhold. Det er regelmæssighederne som skaber hjem. Douglas påpeger eksemplet omhandlende at sengetøjet i et japansk hjem rulles væk om morgenen og frem om aftenen - hver dag. Det er den slags almindelige cyklusser i hjemmets liv som skaber ideen om hjem. Hjem er ikke kun et rum, men det har en vis struktur i tid. Hjemmet eksisterer altså for de mennesker der lever i den tid og i det rum (Douglas 1991:289). Personer bærer ideer i deres hoveder om deres liv i tid og rum, og hjemmet vil i så fald bestå som realiseringen af disse ideer (Douglas 1991:290).

6.3.1 Tidsrytmer

Douglas (1991) gør brug af begrebet 'virtuel tid og rum', som omhandler at hjemmet har sin egen uafhængige tid og rumlighed. Douglas (1991) henviser til Suzanne Langers forfatterskab om kunst og benytter den til at forstå kategorierne af tid og rum. Douglas (1991) mener at både kroppen og dagen i hjemmet består af tidsmønstre, præcis ligesom et stykke musik. Det består af en mønstret tid, fyldt med spændinger, overraskelser, ophidselse, opfyldning af forventninger i bestemt rækkefølge, hvor det så vil ske forfra dagen efter, eller når musikstykket afspilles på ny, så at sige (Douglas 1991:292). Dagens rytmer projicerer en virtuel tid - sin egen tid, og hvert hjem skaber egne selvstændige tidsmønstre. Det samme gør sig gældende hos mine informanter, som omtaler daglige aktiviteter og nærmest rutinerede adfærd og brug af boligens rum, som foregår på nogenlunde samme tidspunkt hver dag. Dette virtuelle etniske domæne vil Douglas (1991) fastslå præger ideen om hjemmet - en struktureret hjemlighed på baggrund af dets egne tidsrytmer. Tidsrytmerne konstruerer den rumlige effekt og regulering af syn på og opfattelse af hjemmet (Douglas 1991:293). Hjemmets tidsrytme kan ske både som reaktion på, men også uafhængigt af udefrakommende realtid. Tidsrytmerne kan agere både som lange cyklusser såsom årlige rytmer der inkluderer tilbagevendende regulering af boligens forhold afhængigt af årstiden eller kortere og daglige cyklusser som inkluderer tidsbestemt adfærd afhængigt af døgnets timer (Douglas 1991: 294).

6.3.2 Hjemmet som et fælles gode

Hjemmet bliver ligeledes af Douglas (1991) opfattet som et sted for det 'fælles gode' og det forventes at medlemmerne af hjemmet bruger tid på at opnå det fælles mål. De individuelle private planer er nødt til at blive "godkendt", for netop at sikre at de individuelle krav ikke bringer ressourcer på spil som egentlig er forbeholdt det fælles gode. Dette kan lyde af meget, og sat på spidsen, men om ikke andet fornemmer jeg, at de af mine informanter som bor flere i husstanden, tilpasser egen praksis og brug af rum efter hinanden. Fordelingen af ressourcer skal være retfærdigt fordelt og respekteres. Hjemmet bliver i så fald en model for distribution af retfærdighed (Douglas 1991:297). Hjemmet besidder ifølge Douglas (1991) latterligt

komplekse, tyranniske regler, uforudsigelighed og er ikke modtagelig for rationelle begrundelser (Douglas 1991:298). Tyranni kan lyde dystert når der er tale om hjem, som for mange betragtes som et trygt og 'hjemligt' sted at opholde sig. Men ifølge Douglas (1991) er det sådan hjemmet fungerer, at der findes en tyrannisk kontrol over sind og krop, i et forsøg på at opnå det fælles gode (Douglas 1991:304). Hjemmets medlemmer koordinerer ordningerne for hjemmet i forsøget på at opnå det fælles bedste og alt sker i en gensidig høring når der forhandles, søges privilegier og søges enighed om strategier for håndtering af hjemmets "regler". Hjem opstår som et resultat af individuelle kontrolstrategier, som forsvares i henhold til hjemmets fælles bedste - alle hjem-medlemmerne betjener systemet og regelmønstret reformerer sig selv konstant. Det er det der gør hjem komplekst (Douglas 1991:302, 305). Hvis Douglas (1991) skulle vælge et indeks af solidaritet af tid-rum strukturen af hjem, er den stærkeste indikator ikke de omsluttende vægge, men kompleksiteten af koordination (Douglas 1991:306).

En måde at opretholde det fælles gode, og sørge for at individuelle krav ikke truer solidariteten er ved koordinering, som kan opnås på tre måder:

- 1: Koordineret arbejde er funktionelt orienteret: Omhandler en arbejdsfordeling er mest effektiv og meningsfuld for hjemmets bedste ift. tid og plads.
- 2: Koordineret adgang til faste ressourcer styres af rotation: Rotation modvirker monopolisering af specialiserede rum fx badeværelset og sikre udskiftning, sådan alle kan benytte det.
- 3: Fordelingen af vare, genstande, tjenester er synkroniseret og retfærdigt fordelt. Synkroni og social orden er kombineret og eksemplificeres ved faste pladser om fx spisebordet, som indikerer rækkefølgen af gøremål og privilegier (Douglas 1991:300)

7 Analyse

Analysen bygger på specialets empiriske fund, som omhandler informanternes fortællinger af deres hverdagspraksisser i deres hjem i nyere udlejningsboliger i Aalborg, samt de mentale kort som blev anvendt i interviewsituationen. Reckwitz' (2002) praksisteori fungerer som overordnet teoretisk ramme. Specialets analyse består af tre overordnede delafsnit.

Analyse delafsnit 1 omhandler informanternes boligerfaring, boligernes ejerform og beboernes krav til bolig, som naturligvis bør tages højde for, eftersom det har indflydelse på analysens resultater.

Analyse delafsnit 2 omhandler informanternes praksisser knyttet til boligens fysiske udformning, en præsentation af de mentale kort, samt en beskrivelse af informanternes utilfredshed med flere af boligens fysiske faciliteter og den tilhørende tilpasning. Der vil primært henvises til Shoves (2007) begreber *having* og *doing* til at understøtte de empiriske fund.

Analyse delafsnit 3 omhandler informanternes hverdagslige struktur i praksis og anvendelse af boligens faciliteter og rum. Der vil primært henvises til Douglas' (1991) forståelse af hjem til netop at understøtte de empiriske fund.

7.1 Analyse delafsnit 1: Informanternes mentale referenceramme

7.1.1 Betydningen af tidligere bolig

Udformningen af informanternes tidligere bolig er naturligvis anderledes end det de bor i nu og der refereres ofte tilbage til de tidligere boligforhold, når der skal reflekteres over nuværende - både på godt og ondt. Alle mine informanter har tidligere boet i hus. Kun to husstande har haft en anden bolig mellem huset og nuværende bolig (Mette/Simon, Kalle) Mette begrundet beslutningen for at være flyttet fra huset, ved: *“jeg gik sådan og kaldte det en arbejdslejr ik, fordi der var altid noget der skulle laves”* (Bilag 12:Mette/Simon,34). Connie som egentlig savner skabsplads til sine kjoler i sin nuværende bolig, affinder sig ligeledes med de nye forhold, fordi hun i så fald ikke behøver gøre så stor en bolig ren, hun siger bla: *“Vi havde jo et hav af skabe deroppe. (...) til gengæld havde vi også 54 vinduer.”* (Bilag 13:Connie,23), og de skulle alle sammen pudses. Naturligvis har deres tidligere bolig sine fordele og passede ind i deres liv på daværende tidspunkt, men i kraft af, at de alle er blevet ældre, havde de brug for noget mindre, uden alt det havearbejde og rensning af tagrender. Mange trækkes desuden af byens kulturtilbud, muligheden for at ringe til en vicevært ved behov og tilgængeligheden af offentlig transport. Med henvisning til Shove (2007), som påpeger en sammenhæng mellem nutidens og tidligere utilfredshed med de materielle forhold, fx boligens udformning, og en forestilling om en bedre eller mere passende fremtid, ser det ud til at mine informanter ligeledes har reflekteret over hvordan de på baggrund af boligens udformning, kan imødekomme behov og et liv uden de forpligtelser, som for flere med tiden blev en byrde. Det at informanterne har valgt at flytte i en mindre, nyere udlejningsbolig kan være en måde at skabe balance mellem *having* og *doing*. En mindre bolig medfører ligeledes mindre forpligtelser, havearbejde, rengøring, ligesom beliggenheden gav mulighed for at gøre brug af byens tilbud indenfor gåafstand såsom cafeliv, stationen, svømmehallen i Haraldslund, stadion, Salling, gågaden og fjorden og derved mulighed for at opnå en *‘doing’* - en måde at bo på - som for mine informanter har været efterstræbelsesværdigt på det tidspunkt de befinder sig i livet nu.

Den nuværende bolig har dog, på trods af at give mulighed for at imødekomme et *“efterstræbelsesværdigt liv”*, nogle mangler eller faciliteter, som ikke lever op til det de ellers kunne have ønsket eller stemmer overens med det de er vant til. I den forbindelse taler Laila og Bent om hvorfor de kunne ønske sig et større køleskab:

Bent: *fordi det havde vi også.. (i vores gamle hus)*

Laila: *nej det er ikke kun derfor*

Bent: *nej men det havde vi jo, vi havde et køleskab, som er lige så stort som de to tilsammen ikke*

Laila: *og det er jo svært at begrænse sig...*" (Bilag 10: Laila/Bent,22).

Der ses altså en vis samligningsgrad mellem nuværende og tidligere boligforhold, også hos andre informanter, som sætter nuværende boligforhold i perspektiv. På baggrund af en vurdering af hvilke fordele og ulemper den forrige bolig besad, estimeres funktionsdygtigheden af nuværende bolig.

7.1.2 Almen vs. privat boligforening

På baggrund af min rekruttering af informanter deltog beboere både fra privat og alment byggeri. Som tidligere nævnt har nærværende speciale ikke en interesse i at sammenligne de to grupper, men tværtimod se alle informanter som en case på hverdagspraksis i nyere udlejningsejendomme i Aalborg hos beboere ældre end 60 år. Jeg vil dog i nærværende analyse klarlægge de mindre forskelle mellem beboerne fra forskellige ejerform, sådan jeg i det følgende kan betragte alle informanter som en enhed, eftersom potentielle forskelle er klarlagt på forhånd.

Fælles er at boligen i grove træk benyttes til ophold og praktiske forhold såsom madlavning og arbejde, søvn, afslapning og socialt samvær, og informanter fra begge ejerformer har aktiviteter der foregår udenfor boligen. Når jeg spørger informanterne om de foretrækker privat eller alment byggeri, så har ejerformen overordnet set ikke i sig selv været afgørende af boligvalget. Laila og Bent fra privat byggeri uddyber:

Laila: *"om det havde været almen eller det havde været privat, det tror jeg er ligegyldigt, hvis bare indretningen og tingene er i orden.*

Bent: *"hvis lejlighederne havde det samme indhold og de krav vi sætter til lejligheden, så havde det været hips som hap om det var det her, eller det var det andet"* (Bilag 10: Laila/Bent,17)

Der kan være tale om et indirekte fravalg af den kontrasterende ejerform. De der bor i privat udlejning, har fravalgt det almene, på baggrund af en forestilling om at boligerne ikke har kunne opfylde de krav beboerne havde, såsom vaskesøjle, altan, elevator (Laila/Bent, Kalle) og fordi de ikke havde tid til at vente på en bolig på en venteliste, som findes hos mange almene boligforeninger (Laila/Bent, Mette/Simon).

Karen og Per, som bor i alment byggeri, fravalgte privat udlejning pga. usikkerheden/risikoen for en stigende husleje, samtidig med et ønske om at der med boligen medfulgte en vicevært, hvilket Karen gav udtryk for kun gjorde sig gældende i alment byggeri (Bilag 11). For Connie var ejerform et tilfælde, hun stod i en situation som gjorde at hun og manden bare skulle have en bolig og hun kendte tilfældigvis nogen med relation til den almene ejendom de bor i (Bilag 13).

Om beboerne er havnet i privat eller alment byggeri, kan altså forklares på baggrund af beboernes forestillinger om hvad ejerformen kan tilbyde, samt ventetiden på potentielle ventelister - ejerformen er altså overordnet set ikke i sig selv afgørende for beslutningen om valg af bolig.

De mest fremtrædende forskelle mellem beboerne i privat og alment byggeri er at særligt fællesskabet er i højsædet hos de i alment byggeri, og de i privat byggeri er markant mere refleksive om boligens udformning inden indflytning. Connie påpeger: *"vi havde rigtig mange sådan... fælles bekendte rundt omkring og... vi faldt til lige med det samme"* (Bilag 13:Connie,9). Prioriteringen af fællesskabet synes at resultere i at boligens udformning ikke var det afgørende for beslutningen om at flytte ind. Boligen kan hos de i alment byggeri anses som et led til at opnå fællesskabet med bekendte, hvilket dog må betragtes med en vis skepsis. Denne hypotese

kan være biased, eftersom de to husstande fra alment byggeri, som deltog i mine interviews, kender hinanden og blev rekrutteret ved hjælp af deres venskab.

I interviewene udtrykkes der desuden, uafhængigt af ejerform, en præference for rumfordelingen, at særligt køkkenet er placeret afskåret fra stuen - hvilket desuden formentlig ikke ville komme på tale hos yngre generationer. Idet jeg spurgte ind til om informanterne havde gjort sig tanker om hvordan rummene i boligen lå i forhold til hinanden, nævnte både Laila: *“ikke andet end at køkkenet var lidt væk, alligevel.. det var det eneste”* (Bilag 10:Laila/Bent,5) og Mette: *“jeg er glad for at det er åbent så man er sammen når man laver mad, men alligevel er det lidt afskåret”* (Bilag 12:Mette/Simon,7) og Connie:

“vi havde bare den forestilling om, at vi ville have et køkken (...) for det har vi altid haft. (...) Vi havde et sted hvor vi kunne sidde og spise, vores morgenmad og...(...) At vi ikke skulle sidde i stuen” (Bilag 13:Connie,10-11).

Denne forestilling om at køkkenet skulle fungere som et ‘lukket’ afskærmet og separat rum understøtter at der på tværs af informanterne kan findes fællestræk, både uafhængigt af ejerform, men kan også være udtryk for en fælles boligrelateret referenceramme. Som Connie påpeger, har de altid haft et separat køkken, hvilket kan understøttes af at hun repræsenterer en generation som har boet i boliger med en vis materiel for udformning, hvilket må siges at påvirke nuværende præference for boligens udformning.

Eftersom informanterne både har erfaring med at bo i lignende boligtype i form af hus og på nuværende tidspunkt bor i lignende materielle forhold i form af en nyere udlejningsbolig, antager jeg, at informanterne besidder en vis sammenlignelig ‘viden’, knowhow og måder at forstå boligpraksis på. Jeg mener at disse adskiller sig først og fremmest fra andre aldersmæssige beboergrupper og familietyper, men også beboere som bor i andre typer af bolig, end lejligheden i nyere etagebyggeri. I kraft af beboernes lignende livsfase og relative ens boligerfaringsmæssige referenceramme vil jeg påpege at ejerform har minimal indflydelse på hverdagspraksis.

7.1.3 Krav til bolig

De i privat byggeri synes mere refleksive om boligens udformning og præsentere flere konkrete krav til hvad boligen skulle kunne leve op til. De i privat byggeri lægger meget vægt på at de bor ugeneret, privat, uden udsyn til eller fra sine naboer, at de ikke bor for tæt på andre, gerne med udsigt, en privat/lukket altan, at der er elevator, vaskesøjle og en central placering (Mette/Simon, Chresten, Kalle). Lys, udsigten og følelsen af privatliv har ikke i sig selv praksisorienteret indflydelse, og understøttes ikke teoretisk, men forholdene har følelsesmæssig betydning for beboerne, og pointeres derfor blot som empirisk fund. Kravet om elevator i opgangen sætter flere af beboerne, uafhængigt af ejerform (Kalle, Connie, Laila/Bent) - og som Kalle påpeger var han nødt til at tænke fremtidssikret i forhold til sit boligvalg: *“jeg kan sku sagtens gå på 4. sal nu, men det er fanme ikke sikkert at jeg kan om 2 år. så (...) der skulle være en elevator her, ellers gad jeg simpelthen ikke”* (Bilag 9:Kalle,4). Dette vidner om at ikke bare individuelle præferencer, men også alderen hos beboerne resulterer i særlige krav til bolig. Hos de beboere som bor i en almen boligforening, er fællesskabet med de andre beboere i højsædet, hvilket også synes at være den afgørende faktor til hvorfor boligen blev valgt i sin tid (Karen/Per, Connie).

Alle påpeger at de har haft præferencer for antal værelser og underbygger dette med forestillingen om at rummene har tilknyttet forskellige funktioner. Her uddyber Chresten fx:

“Vi skulle have et soveværelse og så skulle vi have.. drengen skulle være her og så har jeg to piger, ik, og jeg er også bedstefar til to, så når de kommer på besøg, så skal de have lov til at have et sted og overnatte og så skulle vi have et kontor” (Bilag 8:Chresten,7).

Kravet til antal værelser underbygges altså af en forestilling om at værelserne er forbeholdt en ‘vis brug’, knyttet til rummet. Denne tendens ved at underbygge argumentet for antal værelser med en forudgående forestilling om hvad rummet skal bruges til, findes hos alle informanter, på nær Connie. Der ses altså her en relation mellem having og doing, hvor rummene i boligen repræsenterer en having, og doing indikere i så fald den forventede praksis som skal foregå i rummene. Der stilles altså krav til antal værelser, naturligvis for at skabe balance mellem boligens udformning (having) og en ønsket praksis (doing). I og med at der ved dette eksempel blot er tale om overvejelser eller forestillinger om hvad rummene skal bruges til, kan der let risikere at blive tale om en urealiserbar praksis, i så fald informanterne besidder de rette materielle forhold, men ikke lever op til den ønskede brug (Shove 2007).

Desuden er der noget om højdeskræk blandt beboerne, som medfører at både Chrestens familie og Mette og Simon har valgt en bolig hvor altanen er “inden” i bygningen. Simon forklarer om sin højdeskræk:

“Min højdeskræk gør at jeg får helt ekstremt store fødder når jeg kommer herude og det synes jeg er ubehageligt. (...) Det var medvirkende til at det blev den her lejlighed, det er at altanen er inde. Det er ikke en altan der er ude - hægtet på huset, fordi så kan jeg stå ude på altanen. Hvis den hang ude ville jeg ikke kunne stå ude på den. Så derfor, så er det vigtigt at den er inde i huset og er integreret” (Bilag 12:Mette/Simon,19).

Simon siger at på grund af hans højdeskræk, er han ikke i stand til at gøre brug af den ene af de to altaner, han har adgang til fra sin bolig, fordi den ene er hægtet på bygningen og ikke er integreret. Det betyder for Simon, at på trods af, at de besidder den ekstra altan i materiel forstand, så er han ikke i stand til at benytte den, hvorfor der vil være tale om en urealiserbar praksis (Shove 2007). Samme problematik gælder hos Chresten, hvis kone har højdeskræk, hvorfor de også havde til krav at boligen havde en integreret altan (Chresten), sådan de netop begge var i stand til at gøre brug af den og altså skabe balance mellem having og doing, hvor materialiteten ikke begrænser den ønskede praksis. Desuden kan dette krav, om en integreret altan, fra begge husstande ligeledes være et udtryk for en ‘gensidig høring’ i forhandlingen af den strategi som kan skabe grobund for det ‘fælles bedste’, jf. Douglas (1991). Dette krav kan ligefrem, på baggrund af Douglas’ teoretisering betragtes som ‘tyrannisk kontrol’ i husstanden, idet de resterende medlemmer af husstanden kan være nødsaget til at “rette ind” eller skulle “gå på kompromis” og altså i fællesskab kræve en integreret altan, for netop at alle fra husstanden kan føle sig tryk ved at benytte sig af den (Douglas 1991). Jeg vil dog påpege at Douglas’ begreber kan få “forhandlingssituationen” til at fremstå mere dramatisk, end den nødvendigvis har været. Jeg taler med Mette og Simon om placeringen af deres altan og lejlighed og Mette uddyber:

Mette: *“Simon er ikke så meget for højder, så vi prøvede hvornår vi nåede til en etage, hvor han synes det var okay at bo”*

Interviewer: *“Men ville du gerne have været højere oppe eller?”*

Mette: *“Jamen det ville vi sådan set gerne begge to, fordi jo højere man er, jo mere udsyn har man jo, men det skal jo også være sådan, at man har det rart med at være i lejligheden. Så det var sådan set bare det” (Bilag 12:Mette/Simon,2).*

I Mettes fortælling synes ikke en omfattende diskussion af beslutningen om placeringen af lejligheden og altanen, men blot en vis opmærksomhed, omsorg og enighed fra begge parter om at det skal være rart at være

i lejligheden, hvorfor der tages hensyn til Simons behov. Med henvisning til Douglas (1991) kunne det være udtryk for et slip af egen (Mettes) individualitet, for netop at være en del af det system som hjemmet er i besiddelse af.

Hos Karen og Per, som også foretrak en integreret altan påpeger dog, at det er fordi det betyder at altanen er overdækket og kan bruges når det regner - hvilket altså betyder at materialiteten, i form af altanen, ikke begrænser praksissen uafhængigt af vejrforhold. Overdækningen af altanen bidrager altså til en balance mellem having og doing, uafhængigt af vejrforhold. Ligeledes er verdenshjørnerne heller ikke uden betydning, eftersom både Kalle og Karen og Per påpeger at altanen som vender mod syd, resulterer i at der er sol hele dagen på altanen. Mette og Simon søgte desuden en altan med aftensol mod vest, hvilket indikerer en forskelligartet præference og tidsbestemt brug af boligens altan. Placeringen af altanen er altså ligeledes med til at skabe en tidsbestemt balance mellem having og doing afhængigt af den enkeltes præferencer for hvornår beboerne ønsker at bruge altanen. Med henvisning til både Douglas' (1991) tidsrytmer og Shoves (2007) having dynamik, ses der at altanens placering forventes at fremkalde en vis brug, afhængigt af hvornår på døgnet der er sol på altanen.

7.1.4 Delkonklusion 1: Informanternes mentale referenceramme

Tidligere boligforhold fungerer som referencepunkt i vurderingen af funktionsdygtigheden af nuværende bolig. Desuden ses nuværende bolig i lyset af hvilket hverdagsliv nuværende boligforhold kan give beboerne, som adskiller sig fra tidligere boligforhold.

På trods af at mine informanter bor i både privat og almen udlejning, betragtes de mindre forskelle som ubetydelige mht. hverdagens praksis, i og med at beboernes forhold synes sammenlignelige på andre punkter.

Informanternes krav til bolig afspejler desuden en forestilling om en tilsigtet brug af boligens rum. Der forventes så at sige at boligens udformning imødekommer forestillingerne om en foretrukken måde at leve sit liv på gennem hverdagens praksisser i boligens rum.

7.2 Analyse delafsnit 2: Hverdagspraksisser og balance i materiel udformning

7.2.1 Boligens plandisponering

Der ses desuden en tendens til at rummene i boligen får tilknyttet forskellige tiltænkte praksisser og funktioner.

Køkkenet bruges til madlavning, spisning, medicinindtagelse, samt opbevaring af service. Særligt hos informanterne i den almene bolig bruges køkkenet som opholdssted for husstandens beboere og med gæster, hvilket understøttes af deres mulighed for at indrette køkkenet med spiseplads. Praksissen madlavning er desuden som arbejdsopgave typisk tildelt en beboer fra husstanden.

Badeværelset benyttes til personlig hygiejne, tøjvask og medicinindtagelse. Badeværelset benyttes skiftevis.

Stuen fungerer for de i alment byggeri som rummet for socialt samvær, læsning og tv-kiggeri. Stuen fungerer ligeledes for de i privat udlejning som stedet for socialt samvær, ophold, aktiviteter, læsning, men i særdeleshed også til spisning.

Soveværelset benyttes til nattens søvn og til opbevaring, særligt beboernes tøj.

Ekstra værelse(t/rne) er tilknyttet funktioner såsom læsning, tv-kiggeri, musikafspilning, praktisk arbejde ved pc, opbevaring, og bliver af flere omtalt som værende kontor, men fungerer også som gæsteværelse. Ekstraværelset anvendes typisk mere af en beboer fra husstanden, afhængigt af tidspunkt på døgnet.

Som skrevet i ovenstående boks praktiseres spisning i køkkenet hos dem der bor i alment byggeri. De som bor i privat byggeri, omtaler at spisebordet i stuen er tæt ved køkkenet, og som Chresten påpeger *“det er også tæt på, det er lige ved siden af, og de der to meter der er, det dør vi ikke af at gå.”* (Bilag 8:Chresten,8). Der synes en ‘indforståethed’ om at spisning hører til i eller i nærheden af køkkenet. Der ses bred enighed blandt de fleste informanter om at dagens måltider altid foregår ved spisebordet ved køkkenet, eller på altanen afhængigt af årstid. Kun mellemmåltider, slik, aftenkaffe og kage kan spises andetsteds. Der synes altså et forhold mellem boligens rum: køkkenet eller alrum, og praksissen: spisning - at praksis er knyttet til rum. Med henvisning til Shoves (2007) having-dynamik vil visse gadgets eller fysiske forhold forventes at fremkalde visse praksisser, hvilket stemmer overens med at informanterne har indrettet sig med spisebord i eller i nærheden af køkkenet, hvorfor praksissen at ‘spise’ netop understøttes af de materielle forhold i indretningen, som er knyttet til rum.

Der ses flere eksempler i interviewene om at boligens rum får tildelt forskellige funktioner og tilhørende praksisser. Det er for informanterne vigtigt at nogle funktioner eller praksisser såsom overnattende gæster eller kontorarbejde er knyttet til et eksternt rum, afsides fra hvor informanterne ellers opholder sig. Dette uddybes af flere på baggrund af deres overvejelser for hvor mange værelser boligen skulle have. Det forklares bla. ved at det handler om det rod funktionerne medfører, men også muligheden for at kunne tilbyde sine gæster et separat værelse (Chresten, Mette, Laila/Bent, Kalle). Her fortæller Kalle bla. hvorfor han ønskede en 3-værelses lejlighed:

“Jeg vidste bare at der skulle være.. det skulle være en treværelses, vi skulle have et rum, sådan til kombineret kontor og til en sovesofa, til når (vi) havde gæster og så videre. I stedet for at have alt det smadder værk inde i stuen, det gad jeg simpelthen ikke mere, det havde vi prøvet.. førhen, da vi havde sommerhus og sådan en lille lejlighed, sådan en 2 værelses lejlighed, hvor halvdelen den var fanme fyldt op med alverdens ting, så det lignede jeg ved ikke hvad. Man troede det var en studielejlighed, det var det satme ikke. Så det skulle i hvert fald være en 3 værelseslejlighed ” (Bilag 9:Kalle,4).

Ovenstående citat vidner om at Kalle både trækker på sine tidligere boligforhold, og erfaring herfor, som værende grundlag for beslutningen om netop at prioritere en større bolig. Kalles erfaring vidner om en ubalance mellem having og doing, i form af manglende materialer - altså et ekstra værelse, til at varetage aktiviteter, han synes roder andetsteds i boligen. Citatet vidner om Kalles ønske for at knytte funktionen ‘overnattende gæster’ og praksissen kontorarbejde til et eksternt rum. En større bolig med flere rum, muliggøre altså en potentiel uddelegering af rod og hverdagens aktiviteter, fx overnattende gæster, mellem rummene, og knytter altså praksis til rum. Det kan betragtes som Kalles forsøg på netop at skabe balance mellem having og doing - hvor boligens udformning imødekommer Kalles behov og forventninger til en måde at bo på. Med henvisning til Shove (2007), kan dette synes at være en måde at imødekomme fremherskende diskurser om hjemmet og idealer - at have en bolig, som ikke ligner en studielejlighed, men en bolig til en voksen mand. Lignende gør sig gældende ved Mette og Simon. I en samtale med Mette og Simon om Mettes brug af arbejdsværelset:

Mette: *“ja jeg sidder så, når jeg sidder med min computer, så sidder jeg jo inde på arbejdsværelset. men det er ligeså meget fordi nu står den jo der. I starten satte jeg den jo herind (ved spisebordet) og så skulle jeg jo flytte den (kan ikke helt høre) så tænkte jeg, at det var da åndssvagt, at jeg ikke bare sidder derinde. Døren er alligevel åben ”*

Interviewer: *“Hvorfor var det åndssvagt at du sidder her (ved spisebordet)? ”*

Mette: *“Det var fordi jeg skulle flytte computeren - det er da fjollet – jeg render og flytter computeren. Ind og sætter stik og så flytter jeg den væk igen. ”*

Simon: *“..når vi skal have noget at spise og drikke og sådan noget ”*

Mette: *“Det var da sådan set fjollet nok. Så lavede jeg det så jeg bare kunne have den stående derinde. Så kan jeg jo bare gå ind og tænde den.”* (Bilag 12:Mette/Simon,7-8).

På baggrund af ovenstående udsnit af interviewet med Mette og Simon, udtrykkes der for det første at praksissen ‘computerarbejde’ knyttes til arbejdsværelset, som Mette kalder det. Værelset er blevet indrettet med en arbejdsstation med plads til computer, mapper og strøm til pc’en. Naturligvis har Mette kunne flytte praksissen til stuen, men her udtrykkes et vis “hierarki” i praksisser, relateret til brug af rummene. Når Mette og Simon skal spise og gøre brug af spisebordet til denne praksis, må Mettes arbejdsplads ‘vige’ og praksissen flyttes. Praksisser tilhører altså sted, men de som ikke er fast forankret, må vige. Når Mette har gjort brug af spisebordet til at arbejde på sin computer, har hun oplevet at pladsen har afbrudt eller forhindret hende i at praktisere, i og med at hun ikke har kunne gøre brug af pladsen hele tiden. Som hun selv udtrykker det, er det fjollet, at hun skal gå og flytte sin arbejdsstation frem og tilbage, hvorfor altså praksissen knyttes til eget rum. Det samme gør sig gældende hos Kalle, som med sit udsagn nærmest kan understøtte Mettes pointe: *“der er det jo dejligt at have et sted, hvor man ikke skal gå og finde det frem, altså hvor det bare er der, intakt når nu man sætter sig”* (Bilag 9:Kalle,5). Dette tyder på en relation mellem having og doing, hvor der både hos Kalle og hos Mette og Simon opstår en balance, i kraft af muligheden for at knytte praksissen ‘computerarbejde’ til et rum.

På baggrund af de empiriske fund finder jeg desuden, at der er knyttet visse forestillinger til hvad rummene i boligen skal bruges til. Som jeg tidligere har været inde på, udtrykkes der i informanternes overvejelser for antal værelser, en på forhånd tiltænkt funktion knyttet til rummene. Det der gik igen var at værelserne skulle bruges som kontor og til overnattende gæster eller familiemedlemmer (Chresten, Karen/Per, Kalle, Laila/Bent). Der synes altså en forestilling om at realisering af praksis, såsom kontorarbejde og at have overnattende gæster, imødekommes bedst ved netop at være i besiddelse af de rette materialer, såsom antal værelser og indretning - realisering af doing forudsætter besiddelse af having (Shove 2007).

Der ses dog at nogle af informanternes ekstra værelser ikke benyttes særligt ofte eller den tiltænkte funktion som er tilknyttet rummet ikke bliver indfriet mere end et par gange om året, måneden eller ugen. Der er for eksempel tale om Kalles kontor som bla. er indrettet med sovesofa til overnattende gæster, hvilket ifølge Kalle benyttes 3-4 gange om året, Karen og Pers kontor/gæsteværelse, som også bla. har været tiltænkt til overnattende gæster, benyttes ifølge Karen en gang hver anden måned, men Per tror ikke på at det bliver brugt så ofte, Connies værelse, som er indrettet som spisestue, benyttes når hun har højst 10 gæster, hvilket hun ikke har til dagligt, som hun siger, og Chresten som har indrettet kontoret med en gæsteseng til sine børn, som efter eget udsagn ikke kommer så tit på besøg. Der synes, på baggrund af Shove (2007) en form for ‘til tider’ urealiserbar praksis. Informanterne er i besiddelse af de rette materialer, men af forskellige årsager indfrier de ikke den ønskede praksis knyttet til rummet eller indretningen hver dag og hele tiden. Flere informanter påpeger dog på trods af den sparsomme brug, at de ikke kan undvære rummet til at udføre de tilhørende funktioner som rummet muliggør. Kalle ønsker ikke det rod som funktionerne medfører andetsteds i sin bolig, og Connie siger:

“Vi vil jo ikke ret gerne undvære det, fordi når vi så har gæster, så bruger vi det jo. Og så er det jo ikke til at undvære, fordi vi kan jo ikke undvære et spisebord, vel (...) så det giver jo mening at have, men jeg kan godt se sådan til daglig, så er det godt nok ikke meget jeg bruger det” (Bilag 13:Connie,37).

Der udtrykkes altså en vis periodisk brug af rummene, som gør at rummene eller visse dele af indretningen først er meningsfulde i visse tidsrum, idet det ikke altid, men en gang imellem, opfylder en tiltænkt funktion for beboernes hverdagspraksis. Denne periodiske brug kan forklares af Douglas’ (1991) virtuelle tid og rum.

Hjemmet har så at sige sin egen uafhængige tid og rumlighed. Rummenes funktion og mening bliver til, i kraft af hjemmets egne tidsmønstre. Gæsteværelserne synes altså ikke meningsfulde i en tid hvor der ikke kommer overnattende gæster, og i disse perioder kan der være tale om en urealiserbar praksis, men gæsteværelset er nødt til at være til stede, for netop at imødekomme når tid er. Gæsteværelserne eller Connies spisestue indgår altså ikke nødvendigvis i hjemmets daglige cyklusser, men indgår i højere grad i de månedlige eller årlige cyklusser. Brugen af rummene sker ikke kontinuerligt eller på baggrund af faste regler for tidspunkter. Karen siger: *“min søster hun bor jo altid ved os når det er, (fordi) hun bor i Ebeltoft”* (Bilag 11:Karen/Per,4), hvilket ikke vidner om hvor ofte eller hvornår at Karen og Per har et behov for en gæsteseng og et gæsteværelse, men blot at der opstår situationer hvor de har behov for en vis materiel udformning, hvilket indgår i Karen og Pers hjemms egen månedlige tidsmønstre. Hjemmets cyklus resulterer altså i at informanterne, afhængigt af tidsmønstre bruger rummene på særlige måder på forskellige tidspunkter. Med inddragelse af Douglas’ (1991) er jeg i stand til at tage hånd om det der ikke “bare er det” informanterne faktisk gør, men også det som informanterne kunne tænke sig og som indgår i deres praksisser på andre tidspunkter end i hverdagen.

Vægplads nævner flere informanter som værende af betydning i deres overvejelser om indretningen af boligen (Connie, Karen/Per, Mette/Simon, Laila/Bent). Vægpladsen muliggør plads til møbler, billeder og tv. Døre og vinduer er i det tilfælde med til at besværliggøre indretningen af deres møbler, som i flere tilfælde betyder noget for informanterne, eftersom de har været i besiddelse af visse genstande, såsom billeder og reoler, i mange år. Desuden forudsætter visse rum et vis indhold og indretning af faciliteter. Jeg spørger for eksempel ind til indretningen i Connies stue og om hun kunne forestille sig at røgere rundt, hvis hun havde andre møbler. Hun påpeger:

“det er begrænset hvad.. du ved jo godt, fjernsynet det skal jo være der, det skal.. så ved at det kun kan væreovre på den væg, så byder det sig selv, at så skal sofaen være overfor.. ik, der er sådan regler, der skal følges” (Bilag 13:Connie,43).

Disse regler som Connie påpeger vidner om at boligens plandisponering og placering af vægge resulterer i en intuitiv indretning som bedst muligt skal imødekomme den praksis, som rummet skal indeholde. Stuen skal altså i Connies tilfælde imødekomme praksissen “at se fjernsyn” gennem dens indretning og såkaldte “regler” herfor.

Der synes altså visse forestillinger om at rum og placering af vægge muliggøre en forestillet måde at bo og indrette sig på. Her uddyber Laila:

“jeg synes også i det øjeblik, at værelserne.. eller dørene er ved siden af hinanden, og så inde i stuen, så har du ikke så meget vægplads. Det (vægplads) kan jeg godt lide, så man kan hænge nogen billeder op, og sådan noget.. reoler og sådan noget, ja” (Bilag 10:Laila/Bent,6).

Plandisponeringen og placeringen af døre og vinduer og bare vægge indflydelse på hvordan beboerne indretter sig. Overvejelserne vedrørende vægplads i forhold til indretning, mener jeg ikke kan understøttes teoretisk i forhold til praksis, men jeg synes det er en bemærkelsesværdig og nævneværdig observation. Vægplads har været noget informanterne har tænkt over, hvis ikke i boligvalget, i så fald i indretningen af deres bolig.

Det ser ud til at indretningen af boligen har haft indflydelse på om informanterne har ville have boligen eller ej. Der omtales en “god indretning”, men det er tvivlsomt hvad det helt konkret er. Jeg har samlet et overblik over informanternes fortællinger. Der sættes ord på en god indretning som værende:

en plandisponering, hvor der ikke er for meget spildplads, særligt i gangen (Laila/Bent), og det er vigtigt at der er en separat entre, så man ikke går ind i stuen (Connie). Gerne ingen trapper indeni lejligheden (Laila/Bent). I tilfælde af altan, så skal den være integreret i bygningen (Mette/Simon, Chresten). Det er fint hvis køkkenet er lidt afsides, men der skal stadig være mulighed for at kunne spise i eller tæt ved køkkenet (Laila/Bent, Chresten, Connie, Mette/Simon). Værelserne skal helst ikke være for tæt op ad hinanden, pga. risiko for lydgener fra nærliggende værelser (Laila/Bent). Der skal helst ikke være for meget væg fra entre og hen til køkkenet, man skal hurtigt kunne komme ind i køkkenet (Mette/Simon). Der må dog gerne være 'bare vægge' ind mod stuen, da informanterne i så fald kan indrette sig med reoler og billeder op ad væggene. For mange døre og vinduer ind mod stuen begrænser indretningsmulighederne (Laila/Bent, Mette/Simon, Karen/Per, Connie). Lysindfald og udsyn, både fra stue og køkken, sætter flere dog pris på (Laila/Bent, Mette/Simon, Karen/Per).

Den 'gode indretning' synes altså at kunne imødekomme en 'foretrukken måde at leve på'. Der synes en sammenhæng mellem boligens materielle udformning, og det den i så fald gør muligt. Der synes altså et forhold mellem beboerne, de aktiviteter de ønsker at foretage og boligens fysiske udformning, hvilket underbygger det gensidige konstituerede forhold mellem 'ting', mennesker og praksis som Shove (2007) påpeger ved henvisning til Latour og Reckwitz. De materielle forhold fungerer ikke som passive objekter, men påvirker aktivt boligens brugere i deres hverdag og realiseringen af deres hverdagspraksisser. På baggrund af informanternes ord om den gode indretning og hvad denne i så fald 'gør for dem', vil jeg påpege et ellers gensidigt forhold mellem hverdagspraksisser og boligens materielle udformning.

I interviewene udtrykkes der i nogle tilfælde en form for mobil indretning af boligens møbler, sådan informanterne ved gæster for eksempel kan flytte rundt på spisebordsstole eller finde stole andre steder fra boligens indretning, sådan der er plads til ophold hvor informanterne og deres gæster opholder sig i den givne situation (Laila/Bent, Mette/Simon, Connie). Laila og Bent siger for eksempel:

Bent: *"vi spiser herovre"*

Laila: *"og så flytter vi derned, og så har vi den stol vi kan trække over"*

Bent: *"og så har vi en magen til inde.. (på kontoret)"*

Laila: *"som kan tages ind, så der bliver siddepladser nok"*

Bent: *"og hvis der mangler nogen, så supplerer vi med dem (spisebordsstolene), så sætter vi os derned (til sofabordet)"* Bilag 10:Laila/Bent,19).

og som Mette siger: *"så vender vi bare stolene om"* (Bilag 12:Mette/Simon,30). Det ser ud til at informanterne ikke nødvendigvis til dagligt bor i forhold, hvor der er plads til mange gæster, men det er muligt at omrokere de materielle forhold, sådan der er plads til flere. I forhold til pladsen i lejligheden, påpeger Laila:

"jeg kunne godt have tænkt mig at der lige var et par m² mere og lidt større og sådan.. men nu har jeg vænnet mig til det, og vi er to mennesker, vi har jo ikke brug for mere plads alligevel. Det er jo mest når man har gæster, og man skal jo ikke leje noget efter gæster, vel" (Bilag 10:Laila/Bent,13).

I stedet for at 'leje noget efter gæster', som Laila netop påpeger at man ikke bør, anvendes den mobile indretning, for at skabe en materiel udformning som passer til den givne situation. Laila og Bent omtaler at den mobile indretning ligeledes skaber luft i rummet, når ikke de har gæster:

Laila: *“nu har vi jo så en stol mere, den kunne reelt godt stå dernede i stedet for planten, men nej, den skal ikke være der.. den skal stå der”*

Bent: *“.. der skal være luft der, så det er kun når vi har gæster at det bliver noget mere trangt”*

Interviewer: *“ja og så er det okay?”*

Laila: *“det er fint”* (Bilag 10:Laila/Bent,20)

Dette vidner om at den mobile indretning skaber en balance i boligens indretning, som imødekommer både behovet for luft når det bare er informanterne selv som opholder sig i lejligheden, samtidig med at der kan skabes forhold som imødekommer behovet eller lysten for gæster. Skiftet til ‘en ny praksis’ opleves reelt som den samme, i kraft af de flytbare møbler. Ved at kunne flytte rundt på sine møbler opstår der pludselig en mulighed for at skabe en flerhed i balancen mellem boligens udformning og doing - muligheden for realiseringen af nærmest modsatrettede praksisser. Indretning er altså ikke i alle tilfælde fast, men bidragende til at boligens udformning kan imødekomme de hverdagsscenarier som informanterne ønsker at boligen skal være ramme for.

Desuden synes et æstetisk perspektiv på boligen hos informanterne. Her påpeger Mette og Simon at de ønsker at boligen kan indrettes både æstetisk, sammenhængende og praktisk ift. opbevaring. Mette og Simon har brug for bogopbevaring, men ønsker at det skal se pænt ud og være integreret i indretningen. De påpeger desuden at de har gjort sig mange overvejelser ift. ekstra opbevaring i køkkenet til deres service. De ønskede et skab som kunne få køkkenet og stuen til at hænge sammen i indretningen. Det samme gør sig gældende hos Kalle, som mener at det er lykkedes i hans indretning, at skabet i køkkenet får køkkenet og stuen til at ‘hænge sammen’. Han påpeger:

“det er sku guld værd, jeg synes også på en eller anden måde, det skærmer lige stuen lidt af, så det ikke bliver sådan en lang væg der gennem... sådan visuelt, så synes jeg bare, det står bare der hvor det skal, plus det er meget anvendeligt” (Bilag 9:Kalle,12).

Opbevaring, som alle informanterne vurderer at de har brug for i indretningen, integreres æstetisk i indretningen. Det æstetiske forhold i boligen, synes teorien dog ikke at kunne understøtte.

Foruden det æstetiske forhold, betragtes den ekstra opbevaring ligeledes som værende ‘meget anvendelig’, men hos flere direkte mangelfuld, hvorfor ekstra opbevaring må formodes at være nødvendig.

I en samtale med Laila og Bent om deres køkken påpeger Laila:

Laila: *“det er faktisk ret lille”*

Bent: *“dem der (henviser til reoler) har vi købt i ikea, for ligesom at have..”*

Laila: *“.. noget mere plads, der var ikke så mange skabe jo.”*

Bent: *“..og skuffer og sådan..”*

Laila: *“som vi var vant til”* Bilag 10:Laila/Bent,2).

Den manglende eller minimale opbevaring nævner alle informanter som værende gældende i deres bolig, særligt i køkkenet. I kraft af den minimale opbevaring, kan der pointeres en manglende having eller materialitet. I kraft af at beboerne står i en situation med ‘manglende materialer’, hvor de ikke har plads til de remedier de gør brug af i det daglige, vil de ifølge Shove (2007) stå med en ‘utilstrækkelig følelse af tilfredshed’. Alle informanterne har dog i et eller andet omfang tilføjet ekstra opbevaring i deres bolig, i forsøget på at få plads til flere af deres ting. På baggrund af denne tilføjelse kan der være tale om en vis balance, eller i hvert fald et forsøg på at opnå balance mellem indehavende materialitet og den ønskede levevis. Jeg taler desuden med Karen og Per om deres opbevaringsmuligheder i køkkenet:

Interviewer: “i forhold til opbevaring af køkkenting og sådan noget, føler i at i har plads til det i bruger?”

Karen: “ja, eller det passer ikke, vi købte jo det grå skab, det købte vi jo senere, fordi vi ikke havde noget plads til noget ekstra” (Bilag 11:Karen/Per,14).

Karen påpeger altså at de ved indflytning ikke havde nok opbevaring til for eksempel at kunne købe større ind ved tilbud af tørware. Desuden fortæller Karen at de ved indflytning fik sat overskabe ind i deres køkken, så de havde yderligere opbevaring til service. Men når jeg spørger hvordan de havde det med at indskrænke sig fra hus til en lejlighed svarer Karen prompte: “det havde vi det godt nok med” (Bilag 11:Karen/Per,14). Chresten uddyber dette forhold:

“vi har ikke så meget skabsplads, som vi plejer at have, og det bærer køkkenet også præg af, hvis du åbner skabene.. der er ikke så meget plads i (...) meget af det er stablet, og vi ved ikke hvad vi har, fordi det er stablet ovenpå hinanden og vi aner ikke, vi kommer ikke ned i bunden og det kunne jeg godt savne.. men altså, der er fordele og ulemper ved at være i et mindre sted, i stedet for et stort hus, selvfølgelig er der det” (Bilag 8:Chresten,14).

Ovenstående citater vidner om at køkkenet indeholder sparsomt med opbevaring. På trods af ‘en utilstrækkelig følelse af tilfredshed’ ved indflytning vedr. opbevaring, synes en accept af forholdene, eftersom de sidenhen har kunne tilføje egne ekstra opbevaringsmuligheder til både køkkenet og boligens andre rum. Der kan desuden være tale om, at der på trods af en egentlig manglende materialitet, at dette nærmest betragtes som et vilkår for det at bo i en mindre bolig, hvorfor det accepteres, at informanterne selv må tilføje ekstra opbevaring eller indskrænke sig til de eksisterende opbevaringsmuligheder. Der kan altså være tale om at beboerne har opnået en balance mellem ‘having’ og ‘doing’ ved løbende at tilføje ekstra opbevaring, men samtidig har indordnet sig og tilvænnet sig de mindre boligforhold.

7.2.2 Mentale kort

Astahus / Privat byggeri:

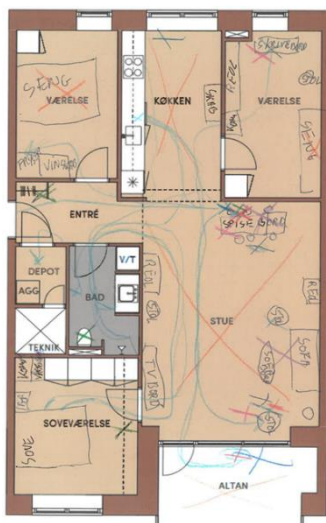
Simon:

Mette:

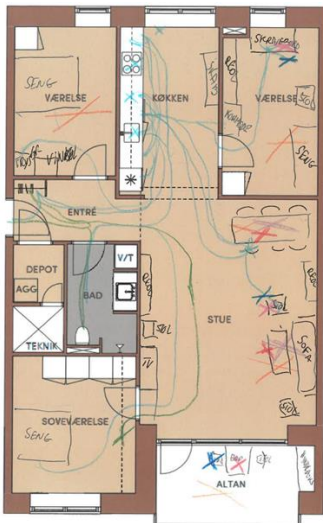
Kalle:

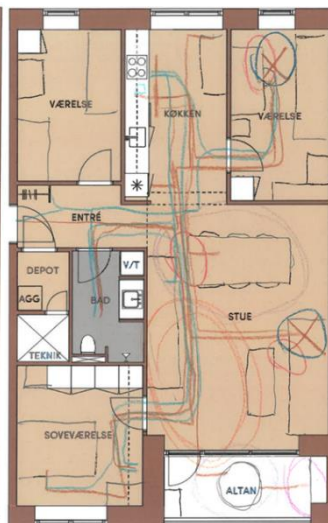
Laila:

Bent:

Chresten:

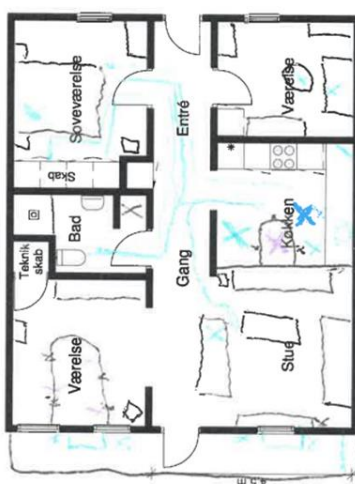

Godsbanen / Alment byggeri:

Karen/Per

Connie:

Lyseblå: rute i hjemmet
 Lysegrøn: rute i hjemmet
 Brun: rute i hjemmet, eftermiddag
 Lilla: gæsters ophold
 Orange: families ophold
 Lyserød: hobbyer/småaktiviteter
 Mørkeblå: Afslapning
 Rød: spisning af dagens måltider

Med et kig på de mentale kort ses at særligt entre og køkken er de to rum som informanterne færdes mest i. Hos informanterne i alment byggeri fungerer entreen som gennemgangsrum til boligens resterende værelser, og køkkenet anvendes til spisning, gæster og familiemedlemmers ophold, småaktiviteter og eget ophold. Hos de i privat bolig fungerer særligt stuen som gennemgangsrum, og køkkenet færdes i, i forbindelse med forberedelse af madlavning. Stuen er ligeledes for de i privat byggeri, rummet for socialt samvær, tv-kiggeri, små aktiviteter, gæster og familiemedlemmers ophold, eget ophold, spisning og afslapning. På baggrund af de mentale kort ses det desuden at sociale sammenhænge finder sted i boligen, hvor der er indrettet til ophold - stole, sofaer, lænestole og terrassebord. Der ses desuden ud fra de røde krydser på de mentale kort at informanterne har faste pladser ved spisebordene. Det ses desuden tydeligt at hos de informanter som bor sammen; Karen og Per, Mette og Simon, Laila og Bent, at de ikke tager plads på "hinandens pladser" både ved spisebordet og sofabordet. Chresten påpeger desuden også at han kun sidder i den ene side af sofaen, hvilket er markeret med både kryds og cirkel. For som Karen siger med glimt i øjet: "der er ingen grund til at lave det om, vel" (Bilag 11:Karen/Per,7).

Hos de hvor jeg taler med begge fra husstanden ses der tydeligt på de mentale kort en fordeling af arbejdsopgaven og praksissen 'madlavning'. Hos Laila og Bent og hos Mette og Simon ses det at henholdsvis Bent og Simon laver maden, eftersom der på deres mentale kort ses en mere bred brug af køkkenfaciliteterne, hvor de agere på et større område af bordpladen. Mette og Laila gør naturligvis brug af køkkenet, hvilket også kan ses på deres kort, men ikke i samme omfang som deres mænd. Dette understøttes naturligvis af interviewene. Dette vidner om en fordeling af arbejdsopgaver mellem beboerne, som har indflydelse på beboernes adfærd og brug af faciliteter og ruter i hjemmet.

Direkte ud fra de mentale kort er det på baggrund af den manglende tidslige dimension, svært at spå at ruterne i hjemmet ligeledes er tidsbestemte. Nogle ruter er afhængige af særlige situationer eller udføres på bestemte tidspunkter af dagen. På alle mentale kort ses der linjer fra soveværelset til badeværelset - For som Mette påpeger: *"vi er jo blevet i den alder hvor vi starter med at tisse"* (Bilag 12:Mette/Simon,10). Der ses hos flere informanter at de tager medicin fra morgenstunden, hvilket betyder at deres "morgenrute" inkluderer køkkenet, hvor flere opholder sine piller. Som Karen siger: *"jeg går ud og tager mine piller, fordi jeg får nemlig en jeg skal tage en halv time før jeg får min morgenmad, og så går jeg på badeværelset"* (Bilag 11:Karen/Per,6). Hos de informanter som ligesom Karen tager medicin der skal koordineres med morgenmaden, synes det at have indflydelse på hvornår badeværelset tages i brug, samt i hvilken rækkefølge køkken og badeværelse benyttes. Disse 'morgenruter' som indtegnes på de mentale kort, kan ligeledes være udtryk for de tidsrytmer som finder sted i informanternes hjem 'virtuelle tid'. Dette tidslige perspektiv af praksisser i boligen, vil jeg dog dykke yderligere ned i, i afsnittet 'struktur i hverdagspraksisser' senere i analysen.

Der ses ligeledes at informanterne har tendens til at arbejde midt på køkkenbordet, eftersom dette spot har mest bordplads til at arbejde på. Kalle forklarer placeringen i køkkenet: *"jeg står primært henne ved siden af vasken, det lille stykke henne ved siden af vasken. fordi det er nemt med affald og sådan noget"* (Bilag 9:Kalle,9). Placeringen i køkkenet underbygges altså ved afstanden til affald, som ligeledes benyttes under køkkenarbejdet. Desuden uddyber Simon hans placering og brug af køkkenet generelt:

"jeg står lige til venstre for vasken, og tilbereder tingene, så kan jeg lige skylle det og så tilberede jeg maden der og skære ud og gøre tingene parat til at komme på panden, eller i gryder eller i ovnen, alt efter hvad vi skal have at spise og så går jeg meget tit ud og vasker hænder, det gør jeg hvad...(.) 4-5 alt efter hvad det er jeg skal lave, hvis det er kylling så vasker jeg hænder næsten hele tiden, det gør jeg ikke ude i køkkenet, men det gør jeg ude på badeværelset (...) og hvis det så bliver tilberedt på komfuret, så står jeg henne ved komfuret eller med ovnen. Vi spiser en del grønt og salat og sådan noget, så der er meget snittearbejde ved det jeg laver, så derfor står jeg meget der til venstre for vasken. (...) ja, det er den eneste rigtige arbejdsplads, der er derude" (Bilag 12:Mette/Simon,22-23).

Simon forklarer altså at hans placering i køkkenet, for det første afhænger af hvilken slags mad han forbereder, og at han altså foretrækker at arbejde i nærheden af de faciliteter i køkkenet som han skal bruge under madlavningen, såsom vasken, komfur og ovn. Han påpeger desuden at han vasker hænder på badeværelset, og ikke i køkkenet under madlavningen, hvilket understøtter at der på hans mentale kort er indtegnet ruter mellem køkken og badeværelse. Håndvask bliver i Simons praksis af madlavning lidt en afstikker, som formentlig bryder med praksissens 'almene' kropslige rytme, eftersom andre beboere ikke påpeger at gå på badeværelset for at vaske hænder. Desuden siger han, hvilket flere informanter (Bent, Connie, Kalle, Karen/Per) kunne synes at være enig i, at midt på køkkenbordet er den 'eneste rigtige arbejdsplads'. Dette udtrykkes både hos de i privat og alment byggeri. På trods af at der er tale om to forskellige slags byggerier, er begge typer køkkener indrettet med bordplads i midten, med køkkenvask og komfur på hver sin side. Der kunne synes en

tendens til at beboerne har tilvænnet sig eller rutineret en måde at arbejde på og placere sig i køkkenet, som er formet af de materielle forhold og faciliteter, hvilket gør placeringen i køkkenet nærmest universel. De enkelte praksisser kan stadig indeholde individuelle indøvede præferencer, men de lignende boligforhold bidrager i høj grad til en intuitiv anvendelse. Praksissen 'madlavning' bliver i dette tilfælde en praksis som formes af samme eller lignende materielle forhold for informanterne, hvilket understøtter sammenhængen mellem materiel udformning og praksis.

På baggrund af de mentale kort ses desuden at beboerne går i samme 'gå mønstre', hvilket netop vidner om en rutineret type adfærd i informanternes hjem. Ruterne synes at være præget af de materielle forhold, såsom placeringen af møbler, beboernes faste pladser, placeringen af køkkenremedier og informanternes tøj, og placeringen af 'gadgets' som anvendes til hverdagens praksisser. Der synes på baggrund af de mentale kort at beboerne har faste rutiner, og bevæger sig i samme mønstre, frem og tilbage mellem rummene. Der ses at informanterne placerer sig samme sted ved henholdsvis spisebord, sofaen og i kontoret, arbejder samme sted i køkkenet, ligger samme sted i sengen, placerer sig med gæster de samme to til tre steder i boligen. Med henvisning til Reckwitz som påpeger praksis som værende en rutineret type adfærd, som består af flere elementer, forbundet med hinanden (Reckwitz 2002), mener jeg at kunne argumentere for, at der er tale om en overordnet hverdagspraksis i brugen af hjemmet. Det er kropslige, mentale aktiviteter der involverer ting og deres anvendelse, en form for forståelse af hvordan alle delelementer af 'hverdagspraksissen' bedst udføres, for netop at opnå et tilsigtet mål. Informanterne har indøvet sig måder at involvere sit hjem på, som ikke mindst kræver en vis viden for knowhow, tilhørende følelsestilstand og motivation for udførelse (Reckwitz 2002).

7.2.3 Utilfredshed med materielle forhold

I interviewene blev der ligeledes udtrykt utilfredshed med de materielle faciliteter i boligen, særligt køkkenets hårde hvidevare. Der blev for eksempel udtrykt at køleskabet var for lille, hvilket medfører hyppigere indkøb (Laila/Bent, Mette/Simon). Fryseren er besværlig at afrime, eftersom det ofte medfølger vand over det hele (Kalle). Komfurets kogeplader påpeges af flere som værende for små, hvorfor informanterne er nødsaget til at koordinere madlavningen, så gryder og pander kan være der (Mette/Simon). Der påpeges desuden at kogepladerne ikke er induktion, hvilket har krævet tilvænnning af informanterne i deres måde at praktisere på (Laila/Bent). Derudover påpeges det at ovnen er svær at gøre ren (Karen, Mette, Connie, Kalle), og den er placeret for lavt, det vil sige under bordpladen. Det betyder at informanterne med besvær skal bukke sig ned ved både brug og rengøring (Kalle, Laila/Bent, Simon). De fra alment byggeri påpeger desuden at vasken på deres badeværelse er unødigt stor og ikke har afsætningsplads, hvilket efterspørges (Karen/Per, Connie). Connie uddyber hvorfor hun er utilfreds med sin vask på badeværelset:

“det eneste vi er irriteret over det er den store vask (...) det er fordi der er ingen steder at stille fra på, der er kun den lille kant hele vejen rundt, og hvad dølen skal vi med så stor en vask? altså det er nok beregnet til at man skal stå ved siden af hinanden og vaske sig, men det gør vi jo ikke, det er der jo ikke nogen der gør” (Bilag 13:Connie,40).

Ovenstående forhold tyder på en uoverensstemmelse mellem having og doing. Der er hverken tale om fuldført manglende materialer eller urealiserbar praksis. Informanterne er alle i besiddelse af faciliteter som reelt set fungerer i hverdagen, men som ikke lever op til den kvalitet eller måde at gøre brug af dem på, som de kunne ønske sig. Uoverensstemmelsen mellem having og doing synes at skabe et brud eller irritation over at udføre de praksisser som de materielle forhold giver anledning til.

Som tidligere nævnt påpeger flere at de synes at køkkenbordpladen er for lille. Simon uddyber:

“jeg kunne godt bruge lidt mere plads til at sætte af på og sådan noget og selve komfurpladen, det er lige småt nok, når jeg har tre pander i gang, så er der ikke plads til det ellers.. så det er noget med at time maden på den rigtige måde hele tiden“ (Bilag 12:Mette/Simon,24)

Størrelsen på både bordplads og komfur påvirker altså måden at udføre praksissen - madlavning - på. Ovenstående forhold, altså utilfredshed med de materielle faciliteter, mener jeg netop understøtter en sammenhæng mellem materiel udformning og praksis. Beboerne er som sagt i besiddelse en materialitet som reelt fungerer, men som ikke lever op til beboernes rutinerede adfærd eller doing og der kan opstå en ‘utilstrækkelig følelse af tilfredshed’.

Flere informanter fortæller dog i den sammenhæng, til trods for at boligens faciliteter ikke er magen til det, de har været vant til, så har de tilvænnet sig forholdene og fundet en måde at praktisere som fungerer for dem i hverdagen. Den rutinerede adfærd som før ikke blev imødekommet af de materielle forhold, har de nu tilpasset. For som Laila og Bent siger om deres kogeplade: *“vi overvejede godt nok og skifte den der ud med en selv..” “men nu har vi vænnet os til den”* (Bilag 10:Laila/Bent,12). Materialiteten i boligen fremprovokerede altså i første omgang irritation og brud i de rutinerede praksisser, men med tiden har beboerne kunne vænne sig til de materielle forhold og løbende udvikle ‘nye’ måder at agere praksissen på, under den materielle udformning, hvorfor der er opstået ny rutinerede adfærd. Ændringen af praksis krævede, som sagt, ikke flere materialiteter, men en anderledes brug og praksis af eksisterende forhold. Der kan så at sige være tale om utilstrækkelig viden hos beboerne, som med tiden er blevet udvidet.

Foruden utilfredshed med den faktiske materielle udformning, udtrykkes der ligeledes mangler eller afsavn til byggeriet udbud:

“det er en af de mangler der er her ved.. her ved boligen, vi har ingen cykelkælder. og vi har heller ingen - for mit vedkommende - vi har heller ingen værksted. Det er også ad helvede til. Vi skulle have sådan et manderum, hvor vi kunne lappe en cykel og sætte en julefrokost sammen, eller hvad helvede vi nu laver sådan et sted, det har vi ikke. og derfor også.. så når jeg skal lave noget på min cykel, så skal jeg ligge nede på fortorvet, det gider jeg satme ikke. eller også skal jeg slæbe det med herop, det er i hvert fald en stor mangel i sådan et byggeri, at der ikke er et værksted altså.. det kunne de jo godt have lavet nede i kælderen.” (Bilag 9:Kalle,7).

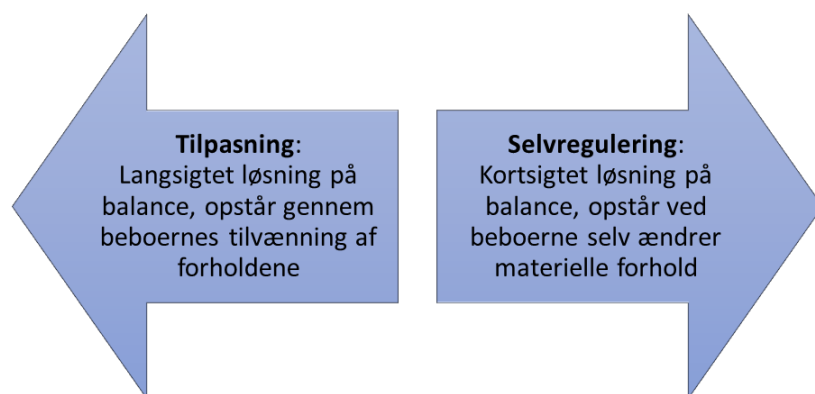
Særligt mændene lægger vægt på et savn til et værksted eller rum til aktivitet. De foreslår selv et kælderrum, som kan indrettes personligt til formålet (Karen/Per, Chresten, Kalle) Mangel på samme resultere i at enten altanen benyttes som for eksempel cykelværksted (Kalle), eller blot en følelse af at det mangler (Connies mand, Chresten, Per). Der udtrykkes en form for forventning om, i kraft af den høje husleje i det private, at det fulgte med boligen. Der udtrykkes altså at det nyere byggeri er præget af en manglende materialitet, som begrænser særligt mændene i at praktisere et behov. På trods af et tenderende kønnet skel i denne mangel/afsavn i boligen, vil jeg ikke dykke yderligere ned i et potentielt differentierende forhold mellem køn, eftersom jeg ikke umiddelbart finder flere forhold hvor køn kan være en forklarende eller understøttende faktor af praksis i boligen hos mine informanter.

7.2.4 Delkonklusion 2: Hverdagspraksisser og balance i materiel udformning

På baggrund af ovenstående delanalyse ses det grundlæggende at beboerne søger balance mellem materiel udformning og ønskede eller rutinerede praksisser. Boligen er, i form af indretning, værelser og faciliteter, i stand til at imødekomme og understøtte et levet liv. Boligens fysiske indretning og plandisponering, fungerer

ikke som passive objekter, men påvirker aktivt boligens brugere i deres hverdag og realiseringen af hverdagspraksisser.

Beboerne oplever ligeledes uoverensstemmelse mellem having og doing - en oplevelse af manglende eller utilstrækkelig materialitet som begrænser eller bryder med en rutineret og velkendt kropslig og mental praksis. I disse situationer søges balance mellem de materielle forhold og beboernes hverdagspraksis, som værende en tilstand hvor beboerne i ro og mag kan praktisere og bo uden irritation eller brud. Der ses med hensyn til at opnå balance i sammenhængen mellem praksis og materialitet to tendenser:

Tilpasning omhandler at beboerne, på trods af utilfredshed med materialiteter, vænner sig til forholdene. I fortællingen om tilpasning beskriver beboerne hvordan de egentlig oprindeligt har et ønske om at ændrer materialiteten, men med tiden har affundet sig med forholdene, hvorfor den eksisterende materialitet ikke ændres. Med tiden tilpasses hverdagens praksis de eksisterende materielle forhold, hvorfor materialiteten ikke længere begrænser, besværliggøre eller bryder med hverdagens praksis, men blot medvirker til udvikling og realisering af ny tilpasset praksis. Ændringen af praksis krævede, som sagt, ikke flere materialiteter, men en udvikling af viden om en anderledes brug og praksis af eksisterende materielle forhold.

Selvregulering omhandler at beboerne, i kraft af utilfredshed med de materielle faciliteter selv ændrer de materielle forhold. På baggrund af observering af et behov for, for eksempel opbevaring, tager beboerne aktiv del i organisering af egne ting og tilkøb af reoler og opbevaringsløsninger. Det der oprindeligt var udtryk for manglende materialitet, som begrænsede og hæmmede en ønsket måde at bo på, blev aktivt ændret, hvorfor der atter kan være tale om balance mellem praksis og de materielle forhold. Selvregulering kan betragtes som en måde at forebygge en urealiserbar praksis, ved netop at tilpasse de materielle forhold på forhånd. Beboerne behøver af den grund ikke at ændre, udvikle eller nedbryde eksisterende viden eller knowhow om praksis og måde at bo på, eftersom de regulerede materielle forhold ikke begrænser den tilsigtede måde at bo på.

7.3 Analyse delafsnit 3: Struktur i hverdagen

7.3.1 Struktur i hverdagspraksisser

Når informanterne beskriver deres hverdag i deres bolig, fremtræder særligt rutinerede mønstre, som gør sig gældende i lignende karakter hver dag. Flere af informanterne udtrykker en vis struktur i deres morgenrutiner, som særligt hos dem der bor flere i husstanden tilpasses, praktiseres og formes i kraft af en andens tilstedeværelse og rutiner. Morgenrutinerne inkluderer typisk skiftende brug af badeværelset mellem husstandens medlemmer og klargøring af morgenmaden, hvilket hos flere foregår på baggrund af tildelte opgaver fordelt mellem husstandens beboere. Mette fortæller bla.:

“Vi har sådan en helt fast rytme. Simon står op tager sin medicin, så er jeg på badeværelset imens og så går han i bad og så laver jeg morgenmad imens. Og så spiser jeg morgenmad inden jeg går i bad og så går vi ud og handler når jeg har været i bad.” (Bilag 12:Mette/Simon,12)

Disse faste rytmer synes, ved brug af Douglas' (1991) begreber, at være en del af hjemmets virtuelle tid, som udtryk for hjemmets selvstændige tidscyklus. I kraft af at der i disse tidsrytmer ligeledes er tale om rutinerede adfærd som er gennemarbejdet over en længere periode, og som synes nærmest kropslig og mental forankret er der naturligvis tale om en praksis. Praksissen, forstået som en “morgenrutine”, foregår ikke nødvendigvis på præcis samme måde hos alle informanter og inkluderer ikke nødvendigvis selvsamme delelementer i samme rækkefølge hos alle informanter. De mere eller mindre faste tidsrytmer i hjemmene hos mine informanter vidner om daglige cyklusser, som udføres på ca. samme tidspunkt hver dag, er med til at skabe ideen om informanternes hverdag. Disse hverdagspraksisser er tilpasset andre beboere i hjemmet og der kan af den grund være tale om koordinering i form af rotation. For netop at skabe harmoni og flydende rytmer som fungerer, skiftes beboerne fx til at anvende badeværelset, og mens badeværelset er optaget, inkorporere morgenrytmen, hos Mette og Simon, opgaven at lave morgenmad, sandsynligvis for at opretholde det flow og for at opnå ‘det fælles gode’ og skabe rammerne for hjemmet. Denne koordinering som sker i hjemmene, kan synes at være afhængig af tid, eftersom morgenritualet ikke sker på andre tidspunkter af døgnet.

Informanternes rutiner og delelementer af praksisserne sker i særlig rækkefølge og kompensere hinanden. Chresten fortæller i den forbindelse om brugen af badeværelset under morgenrutinen i hans hjem:

“min kone er først derude, hun er først oppe, så hun laver det hun skal lave og så sætter hun sig, hun er nogenlunde klar når (navn på søn) står op kl 7, og han har travlt, (...) men han går i bad først, (...) Jeg bliver egentlig vækket når (navn på kone) hun skal op kl 6, og hendes vækkeur lyder, så kan jeg jo bare ligge stille og roligt (...) jeg plejer lige at stå op og tænde radioen, (...) så hører jeg nyheder, og så lægger jeg mig tilbage i sengen, indtil han (sønnen) bliver færdig med at gå i bad, så har jeg lige hørt en halv times nyheder. (...) han har fundet ud af hvordan han skal gøre det, så når det er han har været i bad kl 7.15 så råber han på mig, fordi så kan jeg nemlig tørre op efter ham, så slipper han jo for det” (Bilag 8:Chresten,5,9,16)

Der udtrykkes altså på baggrund af informanternes morgenrutiner en struktur som gentages hver dag. I disse daglige cyklusser udspiller der sig ligeledes en vis koordination, som beboerne indbyrdes aftaler og tilpasser efter hinanden. På baggrund af Chrestens fortælling om sin families morgenrutine udspiller der sig i høj grad en form for rotation af badeværelset og funktionel fordeling af arbejdsopgaven: at tørre gulvet op efter badet.

Lignende gør sig gældende ved tilberedning af aftensmåltidet. Denne opgave er primært tildelt en i husstanden, men opgaver forbundet til måltidet, såsom borddækning og efterfølgende opvask fordeles mellem beboerne, men tilfalder i mange tilfælde den anden. Der kan så og sige være tale om en rutineret type af adfærd, hvorfor der også her, ligesom ved morgenrutinerne er tale om praksis. Karen og Per omtaler deres arbejdsfordeling:

Karen: *“det er mest mig, der laver maden og per rydder op”*

Per: *“og det gør jeg, og det gør jeg hver dag”*

Interviewer: *“så det er fast?”*

Karen: *“ja (...) det kommer an på hvad det er, så hjælper han, så laver du jo også noget mad, men ellers sådan generelt, så er det mig (...) når Per vasker op, så går jeg, fordi han siger det er et enmandskøkken”*

Per: *“nej, køkkenet er jo ikke større” (Bilag 11:Karen/Per,13)*

Fordelingen af arbejdsopgaverne mellem informanterne mht. aftensmåltidet og den efterfølgende oprydning, kan med henvisning til Douglas (1991) tolkes som et bidrag til det hun kalder 'det fælles gode'. Det fælles gode skal forstås som værende essensen af hjemmet. Informanterne hjælper i mange tilfælde hinanden med den slags huslige opgaver, og udføre altså opgaver skiftevis. Der kan altså med henvisning til Douglas (1991) være tale om koordineret arbejde, forstået som funktionelt orienteret. Her vil jeg påpege at der ikke kun er tale om rotation i brugen af rum, men ligeledes rotation af arbejdsopgaver. Der ses altså en arbejdsfordeling hos informanterne, ikke kun hos Karen og Per, som eksemplificeres i ovenstående citat. Fordelingen af arbejdsopgaver gør sig gældende hos alle informanter der bor flere end en i husstanden. Som Karen ligeledes nævner, omtales deres køkken som et 'enmandskøkken', hvorfor Karen forlader køkkenet når Per skal til. Den materielle udformning af køkkenet, som beboerne er underlagt, ser altså ligeledes ud til at præge den rutinerede arbejdsfordeling. Arbejdsfordelingen er ifølge Douglas (1991) fordelt med det formål at opnå hjemmets bedste mest effektivt og meningsfuldt i forhold til tid og plads i boligen. Per forklarer i den forbindelse hvorfor det primært er ham der gør rent i Karen og Pers hjem:

Per: *"det er fordi jeg er bedst til det ... det er jeg nok ikke, men jeg gør det godt"*

Karen: *"det gør han"*

Per: *"og jeg kommer i krogene"*

Karen: *"og så tørrer jeg jo af"* (Bilag 11:Karen/Per,8).

Selvom Per ikke selv vil omtale scenariet som en arbejdsfordeling, ser det dog ud til at Karen og Per i fordelingen af arbejdet har overvejet hvordan de hver især gør rent. Douglas (1991) vil formegentlig forklare dette som refleksive overvejelser over hvordan hverdagens praksisser bedst udføres for netop at opnå det tilsigtede mål - et fælles bedste.

Alle informanter udtrykker at de har faste pladser ved spisebordet når de spiser sammen og rundt om sofabordet enten i sofaen eller lænestole. De faste pladser forklares typisk enten ved at stolen, på den plads, er ergonomisk bedre for ryggen for nogle beboere, hvorfor vedkommende sidder der (Mette/Simon), eller ved at stolens placering er tættere på for eksempel køkkenet eller med udsyn til fjernsynet (Mette/Simon, Karen/Per, Connie). I andre tilfælde forklares pladserne ikke yderligere, andet end at de er mere eller mindre faste, afhængigt af om der er gæster på besøg eller ej (Chresten, Laila/Bent). De faste pladser kan med henvisning til Douglas (1991) være udtryk for koordinering mht. 'fordeling af genstande'. Douglas (1991) forklarer disse som værende synkroniseret og retfærdigt fordelt, som indikerer en rækkefølge af privilegier eller gøremål. Dette gør sig ligeledes gældende hos mine informanter, såfremt de faste pladser forklares ved stolens placering i forhold til køkkenet. Som Simon siger:

"en sjælden gang, der sætter jeg mig derover (modsatte side af bordet) (...) det er hvis der er noget i fjernsynet som jeg skal se, så rykker jeg derover og kigger der, men ellers så er det her jeg sidder. og det er også det mest praktiske i forhold til køkkenet, og så kan man lige gå ind og sætte på og anrette og alt muligt andet" (Bilag 12:Mette/Simon,31).

Simons faste plads forklares af at det er nemmere i forhold til køkkenet. Det bør nævnes at det primært er Simon som står for madlavningen i deres hjem. Placeringen af hans plads kan altså argumenteres for at være funktionelt mest effektiv, men også retfærdig eftersom placeringen af stolen imødekommer Simons tildelte arbejdsopgave og daglige gøremål.

Ekstraværelserne bruges desuden på forskellige tidspunkter af forskellige personer fra husstanden til forskellige formål. Funktionen af værelserne skifter ofte karakter afhængigt af hvem der bruger dem. Jeg spørger for eksempel Karen i hvilke situationer de bruger værelset inde ved siden af, og hun svarer:

Karen: *“Der går jeg ind og sætter mig ved computeren, det kan jeg godt gøre om eftermiddagen også, når vi har gået tur og sådan noget, og så går Per ind og tager en lur”* (Bilag 11:Karen/Per,7).

Værelset benyttes altså både til arbejde ved computeren for en fra husstanden, samt til lur for den anden i husstanden og er altså indrettet til begge formål. Med henvisning til Douglas (1991) kan der i ovenstående citat være tale om koordinering i form af rotation i brugen af værelset. Rotation eller den skiftende brug af rummet modvirker monopolisering af værelset, og resultere i at begge fra husstanden kan benytte sig af rummets faciliteter. Karen og Per har altså ved den skiftende brug af rummet skabt en tidsrytme som inkluderer nærmest faste tidspunkter for hvornår på dagen de hver især gør brug af rummet, for som Per siger tager han først sin lur *“sidst på eftermiddagen, kl. 16 eller 16.30”* (Bilag 11:Karen/Per,7).

På den anden side af skalaen ses der desuden en tendens til at kontoret i nogle tilfælde er “mest” berettiget og brugt af en’ fra husstanden, så vedkommende kan udføre sine aktiviteter. Kontoret er hos Bent og Laila mest brugt af og indrettet af Bent, hos Mette og Simon gør Mette mest brug af kontoret, hos Chrestens familie bruger Chresten mest kontoret om dagen, og kontoret er indrettet med hans mapper, men i tilfælde af at konen skal bruge det, afviger Chresten, og hos Connie er ekstraværelset mest brugt af hendes mand. Eftersom Kalle bor alene, har han naturligvis alene “ejerskab” over hele sin bolig i alle døgnets timer. I og med at der i flere tilfælde er tale om at rummene er “mest berettiget” en fra husstanden kan der være tale om en form for monopolisering, som ifølge Douglas (1991) vil være i strid mod det fælles gode. Der synes dog en vis accept fra de resterende medlemmer af husstanden, hvorfor der i højere grad blot kan være tale om koordinering og altså en retfærdig fordeling af boligens faciliteter afhængigt af behov.

7.3.2 Delkonklusion 3: Struktur i hverdagen

Foruden det praksisteoretiske perspektiv på den materielle udformning af bolig, ses en vis rytme i brugen af den materielle udformning, som aftales internt med beboernes i husstanden. Informanternes rutiner og delelementer af praksis sker altså i særlig rækkefølge som kompenserer hinanden. Hverdagens rutiner eller praksisser udføres ikke nødvendigvis på samme måde hos alle informanter eller inkludere alle delelementer i præcis samme rækkefølge hos alle informanter, hvorfor praksis ikke i sig selv behøver være alment kendt eller universel. De faste tidsrytmer hos informanterne vidner om daglige cyklusser, som er med til at skabe ideen om informanternes hverdag og tilhørende praksisser. Der udtrykkes så at sige en vis gentagende struktur i informanternes hverdag, som inkluderer koordination både af udførelse af hjemlige praksisser og af brugen af boligens rum. Praksisser, rutiner, faste pladser, fast tildeling af arbejdsopgaver og placeringen heraf og anvendelse af både indretning og boligens rum sker på baggrund af en struktur i tidsrytmer.

8 Diskussion af empiriske resultater

I diskussionen vil jeg først forholde mig til målgruppen som generation og den tilhørende boligerfaring, præferencer for bolig og indretning. Jeg vil overveje hvorvidt disse er et udtryk for en generations særpræg. Dernæst vil jeg forholde mig til hvorvidt det er muligt at tale om 'fremtiden' og altså bidrage med information til realiseringen af kommende boligbyggeri på baggrund af analysens resultater. Slutteligt vil jeg forholde mig til om der på baggrund af nærværende analyse egentlig er tale om praksisser eller om analysens resultater blot er udtryk for såkaldt individuel boligadfærd.

På baggrund af mine empiriske fund hos beboerne der er ældre end 60 år finder jeg, på trods af skiftende boligbehov, at præferencer for boligudformning afspejler de forhold de har været vant til. På baggrund heraf findes 'en foretrukken måde' at leve på, såsom at kunne spise i køkkenet, som i øvrigt gerne må være placeret afsides fra hvor informanterne ellers opholder sig, at der er plads til deres møbler op ad væggene, ligesom at der foretrækkes et antal værelser, som tilknyttes funktioner og praksisser, og pga. evt. lydgener, skal værelserne ikke være placeret tæt op ad hinanden. Hvorvidt disse kan anskues som 'generationsønsker' er meget muligt. Familier med børn har typisk andre behov og præferencer til bolig end unge enlige og ældre par. Den enkeltes familiesituation, indkomst, arbejdssituation og livsstil ændrer sig over livsforløbet, hvilket betyder at ønskerne med hensyn til boligsituationen ændrer sig løbende. Desuden må det antages at præferencer er påvirket af de erfaringer, man har med sig fra tidligere boliger, som altså har resulteret i tilvænning og tilhørsforhold til bestemte boligforhold (Andersen 2021:41). De præferencer for boligudformning og hverdagslivet som omtales i nærværende speciale, bør ses i lyset af, at de fremlægges af en beboergruppe, som befinder sig et sted i livet, hvor de har inkorporeret sig nogle rutiner, hvorfor de foretrækker bestemte boligforhold. Mine informanter repræsenterer en generation som tidligere har boet i en type hus, med en vis udformning, som kunne synes at have indflydelse på krav til kommende og nuværende bolig og indretning. Med henvisning til Shove (2007) er nuværende og kommende praksisser formet af fortiden og forventninger til fremtiden. Fortidens forhold bla i form af boligerfaring og livsstilsændringer, tidens niches og mode kan altså have påvirket denne beboergruppes præferencer for materielle forhold og hverdagspraksisser, som naturligvis også er formet af 'viden', 'knowhow' og kropslige og mentale rutiner. Vi ser for eksempel at mine informanter foretrækker et køkken som 'ligger lidt væk', som de siger - et køkkenalrum synes ikke nødvendigvis at være at foretrække. Mine informanter har tilsyneladende været vant til at knytte visse praksisser til afskærmet og lukkede rum, og altså ikke lade praksisser flyde mellem flere rum. I dag ser vi at køkkenalrummet nærmest er idealet for boligen, værestedet og samlingsstedet. Nok kan informanterne se fordelene ved det åbne køkken. De har mulighed for at sidde ved spisebordet og se fjernsyn (Karen/Per), ligesom at de oplever at være mere til stede når de har gæster under madlavning (Mette/Simon, Laila/Bent). Informanterne har altså tilegnet sig former for praksis under de nye materielle forhold. Havde jeg talt med beboere fra yngre generationer, kunne man måske forestille sig at præferencen for det afskærmede køkken ikke ville præsenteres, formentlig på baggrund af et skift i generationernes præferencer for boligens materielle udformning.

Jeg har tidligere udtrykt en intention om, at jeg ideelt set kunne komme med information som ville være behjælpelig til udformningen af kommende lejeboliger. I argumentet for denne mulighed vil jeg henvise til Shove (2007), som påpeger at konvergens mellem materiel udformning og praksis i nutidige mønstre i hverdagen, vil være af relevans for de faktiske veje af kommende udvikling af boligens udformning, eftersom materialer og omstændigheder skaber nye forventninger og praksis (Shove 2007:37). Informanternes fortællinger om nuværende mønstre i praksis vil altså med henvisning til Shove (2007) kunne skabe en ide om hvordan kommende boligforhold med fordel kunne indrettes. Informanterne udtrykker løbende utilfredshed med de materielle forhold, ligesom at de i fortællingerne præsenterer delelementer fra deres hverdag som repræsenterer mønstre i praksis. På baggrund af disse, tyder det på at fremtidig udformning af lejeboliger bla.

bør tage højde for afsætningsplads i køkkenet, mere opbevaring særligt i køkken, mere køleskabsplads, en ovn der er lettere at gøre ren og er placeret højere end bordpladen, at der er mulighed for at spise i eller i nærheden af køkkenet, at køkkenet i øvrigt er placeret en smule afsides fra hvor beboerne ellers opholder sig, at altanen er integreret i bygningen og at der er vægplads ind mod stuen. Desuden kunne man overveje at placere flere af boligens kvadratmeter i køkkenet, eftersom der synes størst problematik omkring køkkenstørrelsen.

På den anden side vil jeg dog påpege at der kan være en risiko for at informanterne jeg taler med, er en beboergruppe og generation som har en særlig boligerfaring, referenceramme og præferencer for boligudformning. Dermed sagt at disse forhold ikke nødvendigvis gælder den næste generation +60. Nærværende mere eller mindre konkrete forslag til kommende udformning af bolig, kan af den grund være forældet om få år. Når det er sagt påpeger flere af informanterne også at de har tilvænnet sig de nye forhold, og at deres 'utilfredshed' også kan være udtryk for bagateller. Jeg vil dog påpege, at på trods af risikoen for at disse forhold kun vil gøre sig gældende for en beboergruppe med bestemt boligerfaring og referenceramme, synes et ønske om mere afsætningsplads og opbevaring i køkkenet, en integreret altan, en ovn der er lettere at gøre ren og er placeret højere end bordpladen, som forhold der kan betragtes som legitime og almennyttige hos en bredere beboergruppe. Naturligvis kan et ønske om mere afsætningsplads på bordpladen bunde i en tilvænnet køkkenpraksis, som kun beboere der tidligere har boet i større forhold, kan have tilvænnet sig. På den anden side kan beboergrupper der kun har oplevet at have minimal bordplads, også sagtens på den baggrund have et ønske om at udvikle sin køkkenpraksis og på den baggrund have et ønske om mere bordplads.

Præferencerne for vægplads ind mod stuen til beboernes ting og muligheden for at spise i eller i nærheden af køkkenet og at køkkenet er placeret en smule afsides fra hvor beboerne ellers opholder sig, kan derimod sagtens være udtryk for en beboergruppe, som gennem tiden har indordnet sig en måde at bo og indrette sig på, hvorfor disse forhold ikke nødvendigvis vil give mening at tage højde for i kommende nyere boligbyggeri, eftersom nyere generationer sandsynligvis vil være påvirket af nyere mode indenfor boligudformning for eksempel det fremherskende ideal for køkkenalrummet.

På trods af at jeg i nærværende speciale, på baggrund af den enkeltes fortællinger, betragter mine informanter som en fælles kilde til information om hverdagens praksisser, ses der desuden også individuelle praksisser og mønstre i adfærd. Informanterne gør ikke alle brug af boligens værelser på samme tidspunkt til samme formål. De har ikke samme daglige tidscyklus og har ikke præcis samme rutiner i køkkenet, på trods af at jeg præsenterer disse som værende fællestræk i deres fortællinger. På baggrund af dette overvejer jeg, om der i det hele taget kan være tale om praksis, som værende at betragte som en form for rutineret universel mental og kropslig adfærd, eller om der blot er tale om individuelle adfærdsmønstre. Boligens omtalte praksisser er ikke nødvendigvis "almenkendte" blandt alle informanter, men det er den indenfor den enkelte husstand. Det der i det store hele kan betragtes som individuel adfærd, kan ligeledes betragtes som socialt rutineret adfærd mellem tilstedeværende i samme husstand. Blandt disse er der naturligvis tendenser som går på tværs mellem mine informanter. På trods af, at de ikke gør brug af værelserne på samme tidspunkt på døgnet, til samme formål, og ikke laver samme type mad i samme rækkefølge, så udtrykkes der mønstre i adfærd og specifikke gennemarbejdet morgenrutiner, overlappende tendenser i måden hvorpå de praktiserer at have gæster, der udtrykkes praktisering af faste pladser, der udtrykkes at værelserne tildeles praksisser og funktioner, og beboerne gør intuitivt brug af samme plads i køkkenet under madlavningen som praksis. Det hele er udtryk for gennemarbejdet rutineret praksisser. De enkelte praksisser kan stadig indeholde individuelle indøvede præferencer, men de lignende boligforhold og generationens boligerfaring og referenceramme bidrager i høj grad til sammenlignelige fortællinger af hverdagspraksisser.

9 Konklusion

I nærværende speciale har jeg haft til hensigt at besvare følgende problemformulering:

Hvordan udøves hverdagspraksisser i boligen og hvordan bidrager boligens udformning og organisering til disse?

Problemformuleringen forudsætter et gensidigt forhold mellem hverdagspraksis og boligens materielle udformning. Der er tale om to sammenhængende interesseområder, som komplementerer hinanden i processen: 1) Hvordan hverdagspraksis faktisk udspiller sig, 2) hvordan materialiteten i boligen imødekommer og muliggør de faktiske praksisser.

Der ses en gentagende struktur i informanternes hverdag, som inkluderer koordination af både udførelse af hjemlige praksisser og af brugen af boligens rum mellem beboerne. Boligen er ramme for hverdagens praksisser, hvorfor den er i stand til at imødekomme og begrænse en 'foretrukken måde at leve på'. De materielle forhold fungerer ikke som passive objekter, men påvirker aktivt boligens brugere i deres hverdag og realiseringen af deres hverdagspraksisser. I forsøget på at opnå balance mellem beboernes praksisser og tilegnede materielle forhold findes to tendenser; tilpasning og selvregulering. Hverdagens praksisser er på den ene side 'medgørlige' og tilpasningsdygtige. Beboerne tilpasser på den ene side sin praksis, gennem udvikling af viden, knowhow og brug af eksisterende materielle forhold. På den anden side tyr beboerne til selvregulering, hvor de i kraft af utilfredshed med de materielle faciliteter, selv ændrer de materielle forhold. Beboerne behøver af den grund ikke at nedbryde eksisterende viden eller knowhow om praksis og måde at bo på, eftersom de regulerede materielle forhold ikke begrænser den tilsigtede måde at udføre hverdagens praksisser.

Desuden har jeg fremlagt en intention om at finde information om hvordan kommende lejeboliger med fordel kan udformes. Her fandt jeg, på trods af overvejelser om hvorvidt informanterne er repræsentative for kommende beboere +60 år, at fremtidig udformning af lejeboliger bla. bør tage højde for mere afsætningsplads i køkkenet, mere opbevaring særligt i køkken, mere køleskabsplads, at de hårde hvidevarer er lettere at gøre ren og at ovnen er placeret højere end bordpladen. Mine informanter foretrækker at spise i eller i nærheden af køkkenet, hvorfor der bør være mulighed for en materiel indretning til formålet. De foretrækker i øvrigt en plandisponering hvor køkkenet er placeret en smule afsides fra hvor beboerne ellers opholder sig. Desuden påpeger beboerne, i kraft af højdeskræk, at altanen, som de i øvrigt sætter pris på, er integreret i bygningen. Beboerne besidder flere møbler, som ønskes placeret og integreret i indretningen i stuen, hvorfor der skal være vægplads ind mod stuen. Disse konkrete forslag til kommende udformning, skal naturligvis ses i lyset af at beboerne besidder en vis materiel referenceramme og boligerfaring.

På baggrund af mit videnskabsteoretiske ståsted; fænomenologien, har jeg været i stand til at dykke ned i beboernes egen erfaringsverden og i den forbindelse den enkeltes fortælling om egne hverdagspraksisser. Dette har givet anledning til inspiration fra og brugen af de mentale kort som supplement til interviewene, som netop indeholder faktummet om at steder indeholder viden som er dannet på baggrund af kropslig bevidsthed og erfaringer, hvorfor erfaringen og oplevelsen af brugen af boligens rum konkretiseres i fortællingerne. Visualiseringen over boligen bidrager så at sige til variationerne af hverdagspraksis i boligen både mellem informanterne på tværs, men også i den enkeltes fortælling af hverdagens praksisser knyttet til boligen. Interviewene som ligeledes inddrager de mentale kort, skaber altså et øjebliksbillede af en livsverden for erfaringer, som bidrager med perspektiver på brug af boligens udformning i det daglige gennem hverdagens praksisser, som rækker udover dette øjebliksbillede i en tidsmæssig kontekst.

På baggrund af brugen af en overvejende induktiv strategi og det videnskabsteoretiske ståsted, bliver jeg i stand til at gå så forudsætningsløst til casen som muligt, hvorfor informanternes fortællinger betragtes for at bærer præg af sandheden. Gennem fænomenologiens reduktion, sætter jeg så vidt muligt egen forforståelse i parentes, for netop at sætte ind på de unikke 'oplevelser' af brug af bolig og hverdagens praksisser, som giver sig til kende under empiriindsamlingen. På trods af min fænomenologiske orientering, skeler jeg ligeledes til praksisteorien. Ved første øjekast kan disse anses som modsatrettet i sit syn på grebet om individet, men de skal i nærværende speciale anses som komplementære. I Reckwitz' (2002) praksisteori betragtes praksis hverken som individuel eller social forankret, eftersom praksis er centrum, hvorimod fænomenologien betragter individets livsverden og erfaring som videnskabelig genstandsfelt (Rendtorff 2018). Ved at sammenfatte disse betragtes individet som værende 'bærer af praksis', men stadig som værende i stand til at erfare, opleve og praktisere praksis, og ikke mindst sætte ord på dette. Dette muliggør at jeg på baggrund af den fænomenologiske tilgang, kan opnå fortællinger af de faktiske praksisser som rutineredes i beboernes bolig i hverdagslivet, og altså at komme ind til essensen af forholdet mellem hverdagspraksis og boligens udformning. I og med at jeg betragter praksisteorien og fænomenologien som komplementære muliggør jeg, at sætte ind på beboernes forståelse og viden og de erfaringer de opnår af deres hverdagsliv som de praktiserer til hverdag - på trods af individernes nøjsomme stilling i praksisteorien som 'bærer af praksis'.

Med et blik på de teoretiske perspektiver og deres bidrag, så har teorien ikke fungeret som fundamentet, men som supplement til at belyse de forskellige nuancer af de empiriske fund. I den forbindelse styrkes den interne validitet, eftersom teorierne er valgt med henblik på at kunne forklare og give en forståelse for empirien i sine enkeltheder. Teorierne bidrager forskelligt, hvoraf Reckwitz (2002) som nævnt fungerer som praksisteoretisk ramme til at anskue det hverdagsliv som findes i informanternes hjem. Jeg finder at den rutineret type af adfærd som både er kropslig og mental forankret opstår i stort set alt informanterne gør i sin bolig. Reckwitz (2002) vil sandsynligvis anskue praksis som værende 'socialt kendt' og forudsætte forståelse blandt alle dem der praktiserer praksissen. Jeg finder dog at praksis ikke i sig selv behøver være 'universelt kendt', blandt alle beboere i det nyere byggeri i Aalborg, men praksis kan sagtens indeholde individuelle præferencer og være rutineret og kendt blandt beboere i samme husstande. Shoves (2007) bidrag med begreberne having og doing ses i lyset af specialets antagelse om at betragte hverdagspraksis og boligens materialitet som gensidigt konstrueret. Forholdet mellem having og doing kan forklares ved tre idealtypiske formuleringer. Shoves (2007) begreber bidrager til at nuancere beboernes fortællinger om både brug af de materielle forhold, men også til at nuancere beboernes utilfredshed med eller manglende brug af disse. Jeg finder at reelt funktionelle materielle forhold, i sig selv kan skabe et brud med en rutineret adfærd eller doing, såfremt de materielle forhold ikke imødekommer genkendelig knowhow og viden om måder at praktisere. Shoves (2007) begreber er nærmest selvskrevet ind i den praksisteoretiske ramme. Praksisteorien kan dog ikke understøtte alle empiriske fund, hvorfor der skeles til Douglas (1991) forståelse af hjem, som værende 'et mønster af regelmæssige gøremål'. Denne regelmæssighed, men også koordinering af hverdagens praksisser er at finde i informanternes fortællinger. Douglas' (1991) teori skriver sig ind i informanternes dagligdag, som konstrueres og genskabes gennem løbende koordinering af internt skiftende praktisering af gøremål hos beboerne. Den regelmæssighed i hverdagens praksisser og brug af boligens rum og faciliteter vidner først og fremmest om en rutineret adfærd, men også at skabelsen af hjem er formbar blandt de involverede i husstanden.

I kraft af nærværende specialets erfaringer vil jeg argumentere for at praksis i hjem bør have medindflydelse på udformningen af kommende boliger. Boligen påvirker beboernes rutiner og måder at praktisere, eftersom den sætter de materielle rammer, men naturligvis bør beboerne have en medskabende rolle og indflydelse på levet liv og praksisser. Boligen har med tiden forandret sig, og naturligvis fortsætter denne udvikling. Med henvisning til citatet: "*Basale forandringer er kun levedygtige, hvis de har resonans i reelle behov*" (Bech-

Danielsen et.al 2018:253), vil jeg påpege at fortsat etablering og udvikling af nybyggeri, kræver at der tages højde for beboernes reelle behov, dermed sagt reelt rutineret hverdagsliv, såfremt boligen skal blive ved med at være aktuel og give mening for beboernes praksis. Nærværende speciales empiriske resultater kan så at sige anskues som et bidrag til og nuancering af nutidens hverdagspraksisser i den nyere udlejningsbolig i Aalborg hos en beboergruppe ældre end 60 år.

10 Litteraturliste

- Alabu Bolig n/d "Godsbanen", Sidst tilgået 4/6 2022 <https://alabubolig.dk/selskabs-og-afdelingshjemmesider/alabu-bolig/afdelinger/godsbanen/>
- Andersen, Lotte Bøgh, Anne Skorklær Binderkrantz og Kasper Møller Hansen 2010: "Forskningsdesign" i Lotte Bøgh Andersen, Kasper Møller Hansen & Robert Klemmensen (red.): Metoder i Statskundskab (2. udgave), s. 66-77, 85-92.
- Andersen, Hans Skifter 2021 "Boligen i samfundet Viden fra boligforskningen", Institut for Byggeri, By og Miljø, Aalborg Universitet
- Antoft, Rasmus og Heidi H. Salomonsen 2007: Det kvalitative casestudium – introduktion til en forskningsstrategi. I Rasmus Antoft et al. (red.): Håndværk & horisonter. Tradition og nytænkning I kvalitativ metode. Syddansk Universitetsforlag, s. 29-57
- AstaHus 2019: VELINDRETTEDE LYSE LEJLIGHEDER I KVALITETSMATERIALER <https://astahus.dk/boligerne/>
- Birkler, Jacob 2016: Videnskabsteori - en grundbog. København: Munksgaard Danmark. 1. Udgave, 7. Oplag.
- Bech-Danielsen, Claus, Marie Stender, Mette Mechlenborg 2018, Velkommen hjem, Tendenser i dansk boligarkitektur, POLITIKENS FORLAG
- Birkler, Jacob 2010: Videnskabsteori - en grundbog. København: Munksgaard Danmark. 1. Udgave, 7. Oplag.
- Brinkmann, Svend og Lene Tanggaard 2010: *Kvalitative metoder - en grundbog*. Hans Reitzels Forlag, 1. udgave.
- Danmarks Statistik 2021A: BYGV05A: Det samlede boligbyggeri (historisk oversigt) efter byggefase og anvendelse
- Danmarks Statistik 2021B: BYGV05B: Det samlede boligbyggeri (historisk oversigt) efter byggefase og bygherreforhold
- Danmarks Statistik 2021C: BYGV22: Fuldført byggeri (ikke korrigeret for forsinkelser) efter område, enhed, påbegyndelsesår, byggesagstype og anvendelse
- Douglas, Mary. (1991). The Idea of a Home: A Kind of Space. Social Research, 58(1), 287-307
- Exometric 2021: Fart på nybyggeriet i de jyske kommuner , Linkedin indlæg. link: https://www.linkedin.com/posts/exometric_fart-p%C3%A5-nybyggeriet-i-de-jyske-kommuner-activity-6862361819835633664-OHmN?utm_source=linkedin_share&utm_medium=member_desktop_web
- Gilje, Nils og Harald grimen 2002: Samfundsvidenskabernes forudsætninger. Indføring i samfundsvidenskabernes videnskabsfilosofi. Hans Reitzels Forlag

- Green building council Denmark 2022: Guide til DGNB, Nye bygninger og omfattende renoveringer
- Jensen, Hanne Louise, Mia Arp Fallov 2014: Mentale Kort I: Anja Jørgensen & Hanne Louise Jensen 2014: "introduktion til mapping metoder" Odense: Syddansk Universitetsforlag.
- Kristensen, Hans Thorkild Ærø og Claus Bech-Danielsen 2006: Den gode bolig - hvordan skal vi bo i fremtiden? Akademiet for de Tekniske Videnskaber, ATV. Statens byggeforskningsinstitut,
- Kvale, Steinar & Svend Brinkmann 2009: Interview - introduktion til et håndværk. Hans Reitzels Forlag. 2. udgave
- Madsen, L. V. (2018) Materialities shape practices and notions of comfort in everyday life, Building Research & Information, 46(1), 71-82
- Mallett, Shelly. (2004). Understanding home: a critical review of the literature. The Sociological Review, 52, 62-89
- Mechlenborg, Mette 2021: Ejerboligen og parcelhuset er the shit og har været det i årtier, Politiken. Link senest tilgået 8/6 2022
<https://politiken.dk/debat/kroniken/art8438552/Ejerboligen-og-parcelhuset-er-the-shit-og-har-v%C3%A6ret-det-i-%C3%A5rtier>
- Mechlenborg, Mette, Katinka Hauxner 2021: Boligliv i højden, NY VIDEN OM BOLIGMILJØ OG SOCIALT LIV I DANSKE HØJHUSE, Polyteknisk Boghandel og Forlag ApS
- Propstep 2021: AstaHus. Link senest tilgået 8/6: <https://propstep.com/da/property/astahus/>
- Reckwitz, Andreas. (2002). Toward a Theory of Social Practices A Development in Culturalist Theorizing. *European Journal of Social Theory*, 5(2), 243–263
- Rendtorff, J. D. (2018). Fænomenologien og dens betydning I: Fuglsang, L., Olsen, P. B., Rasborg, K. (2018). Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne. På tværs af fagkulturer og paradigmer. (3. udgave). Samfundslitteratur. s. 259-289.
- Shove, Elisabeth. (2007) Having and doing: The case of the 'restless kitchen', i *The Design of the Everyday Life*, kap. 2, pp 21-41, Berg.
- Shove, Elisabeth, Mike Pantzer, Matt Watson 2012: The Dynamics of Social Practice: Everyday Life and how it Changes, SAGE Publication
- Vacher, Marc 2011: et udråbstegn som fortæller mig, at jeg er til - en antropologisk introduktion til beboelse. i Arkitekturens grænser III-IV: Living af Michael Juul Holm, ukendt forlag

11 Bilagsoversigt

- Bilag 1: Pilotinterviewguide
- Bilag 2: Interviewguide
- Bilag 3: Mentale kort
- Bilag 4: Samtykkeerklæring
- Bilag 5: Indbydelse til interview
- Bilag 6: Transskriptionsnøgle
- Bilag 7: Sproglige rammer
- Bilag 8: Chresten
- Bilag 9: Kalle
- Bilag 10: Laila/Bent
- Bilag 11: Karen/Per
- Bilag 12: Mette/Simon
- Bilag 13: Connie